

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ**

**До захисту допустити:
Зав. кафедри
«___» _____ 202__ р.**

**Кваліфікаційна робота
за освітнім ступенем «Магістр» на
тему:
«Механізм управління фінансовою безпекою України»**

Студентки економіко-правового
факультету спеціальності 073
«Менеджмент»
освітнього ступеня «Магістр»
Бондаренко Юлії Михайлівни
Науковий керівник: Гапонюк Ольга
Іванівна, к.е.н., доцент
Рецензент: Плавельська Олеся
Едуардівна, директор ТОВ «МКМ
Восток»

Кваліфікаційна робота
захищена з
оцінкою _____
Секретар
ЕК _____
«___» _____ 202__ р.

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ

Освітній ступінь «Магістр»
 Шифр та назва спеціальності 073 Менеджмент.
 Управління фінансово-економічною безпекою

ЗАТВЕРДЖУЮ
 в.о. завідувача кафедри д.е.н., професор
 (науковий ступінь, вчене звання)
Балабаниць А.В.
 (ППП завідувача кафедри)
 «_____» _____
 2020р.

ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Бондаренко Юлія Михайлівна
 (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Механізм управління фінансовою безпекою України
 керівник роботи Гапонюк Ольга Іванівна, кандидат економічних наук, доцент
 (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
 затверджені наказом Маріупольського державного університету від «28» лютого 2020 р. №
207

2. Строк подання студентом роботи 11.12.2020 р.

3. Вихідні дані до роботи (мета, об'єкт, предмет)

Метою кваліфікаційної роботи є розробка теоретичних та практичних засад формування механізму управління фінансовою безпекою України. Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансової безпеки країни. Предметом дослідження є теоретичні та науково-практичні аспекти формування механізму управління фінансової безпеки України.

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ
 ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ КРАЇНИ

1.1. Фінансова безпека як механізм забезпечення стабільного розвитку національної економіки

1.2. Сучасна парадигма управління фінансовою безпекою країни

1.3. Методологічні засади управління фінансовою безпекою країни

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ
 УКРАЇНИ

2.1. Аналіз фінансового стану підприємства як інструменту управління

2.2. Оцінка сучасного стану фінансової безпеки України

2.2. Оцінка результатів існуючого механізму управління фінансовою безпекою України

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ

3.1. Напрями удосконалення управління фінансовою безпекою підприємства

3.2. Державна стратегія щодо забезпечення та реалізації механізму управління фінансовою безпекою України

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Гапонюк О.І., к.е.н., доцент		
Розділ 1	Гапонюк О.І., к.е.н., доцент		
Розділ 2	Гапонюк О.І., к.е.н., доцент		
Розділ 3	Гапонюк О.І., к.е.н., доцент		
Висновок	Гапонюк О.І., к.е.н., доцент		

6. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми кваліфікаційної роботи	до 24.02.2020	
2	Затвердження теми кваліфікаційної роботи та наукового керівника	28.02.2020	
3	Консультація з науковим керівником	постійно	
4	Робота з науковою літературою. Визначення плану кваліфікаційної роботи	до 07.09.2020	
5	Робота над теоретичною частиною кваліфікаційної роботи	07.09.2020 – 05.10.2020	
6	Подання на перевірку теоретичної частини кваліфікаційної роботи науковому керівнику	до 05.10.2020	
7	Науково-дослідна практика	21.09.2020 – 20.11.2020	
8	Робота над аналітичною частиною кваліфікаційної роботи	05.10.2020 – 20.11.2020	
9	Подання на перевірку аналітичної частини кваліфікаційної роботи науковому керівнику	до 20.11.2020	
10	Попередній захист кваліфікаційної роботи	27.11.2020	
11	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру	до 11.12.2020	
12	Захист кваліфікаційної роботи	21.12.2020 – 25.12.2020	

Студент _____
(підпис)

Бондаренко Ю.М.
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник роботи _____ **Гапонюк О. І.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

Вступ.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ КРАЇНИ.....	8
1.1. Фінансова безпека як механізм забезпечення стабільного розвитку національної економіки.....	8
1.2. Сучасна парадигма управління фінансовою безпекою країни.....	12
1.3. Методологічні засади управління фінансовою безпекою країни.....	17
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	25
2.1. Аналіз фінансового стану підприємства як інструменту управління.....	25
2.2. Оцінка сучасного стану фінансової безпеки України.....	33
2.3. Оцінка результатів існуючого механізму управління фінансовою безпекою України.....	48
Висновки до розділу 2.....	57
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ.....	60
3.1. Напрями удосконалення управління фінансовою безпекою підприємства.....	60
3.2. Державна стратегія щодо забезпечення та реалізації механізму управління фінансовою безпекою України.....	68
Висновки до розділу 3.....	77
Висновки.....	79
Список використаних джерел.....	82
Додатки.....	88

Посилення процесів фінансової глобалізації та зростання конкуренції на світових ринках невідкладно вимагають системних і скоординованих дій держави, бізнесу та суспільства у забезпеченні фінансової стабільності та фінансової безпеки держави. Глобальні кризи наочно демонструють структурну вразливість економіки України та нестійкість її фінансової системи.

Уряд кожної країни прагне досягти стану стабільності власної фінансової системи, що дає змогу забезпечити ефективний розподіл фінансових ресурсів, реалізувати інвестиційний потенціал країни, збільшити обсяг іноземних інвестицій, підвищити рівень довіри до фінансово-кредитних установ, подолати надмірну волатильність фінансових ринків, підтримувати запас міцності у фінансовій системі, що є запорукою протидії негативним економічним шокам у майбутньому та забезпечення сталості соціально-економічного розвитку.

Результати дослідження, спрямовані на визначення рівня фінансової безпеки держави, виявлення відхилень показників від їхніх порогових значень, аналізу причин та наслідків незадовільного стану фінансової безпеки, знайшли висвітлення у працях В. Базилевича, О. Барановського, З. Варналія, О. Власюка, Я. Жаліло, І. Лютого, В. Мунтіяна та інших науковців. Різним аспектам управління станом фінансової безпеки держави та його оцінювання присвячено чимало праць сучасних дослідників проблем безпекознавства, а саме Н. Зачосовою, Т. Луцик-Дубова, А. Ковальчук, А. Кулінської та ін.

Разом із тим аналіз наукової літератури з теми дослідження дає підстави стверджувати, що невирішеним належною мірою остаточно залишається ряд теоретичних і прикладних питань відносно умов створення системи забезпечення й управління фінансовою безпекою держави. При цьому недостатнє розуміння феномена фінансової безпеки перешкоджає осмисленню різноманіття механізмів їх порушення, а отже вибору ефективної послідовності антикризових дій управління, а також відповідної фінансової

політики у співпраці з фінансовими інститутами наднаціонального рівня, що і обумовило актуальність обраної теми.

Метою кваліфікаційної роботи є розробка теоретичних та практичних засад формування механізму управління фінансовою безпекою України. Виходячи з мети дослідження, у роботі поставлені наступні завдання:

- ✓ розкрити теоретичні основи фінансової безпеки як механізму забезпечення стабільного розвитку національної економіки;
- ✓ охарактеризувати сучасну парадигму управління фінансовою безпекою країни;
- ✓ розглянути методологічні засади управління фінансовою безпекою країни;
- ✓ провести аналіз фінансового стану підприємства як інструменту управління;
- ✓ надати оцінку сучасному стану фінансової безпеки України;
- ✓ провести оцінку результатів існуючого механізму управління фінансовою безпекою України;
- ✓ розглянути напрями удосконалення управління фінансовою безпекою підприємства;
- ✓ визначити державну стратегію щодо забезпечення та реалізації механізму управління фінансовою безпекою України.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансової безпеки країни.

Предметом дослідження є теоретичні та науково-практичні аспекти формування механізму управління фінансовою безпекою України.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою кваліфікаційної роботи є положення сучасної економічної теорії, фінансової нестабільності, наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених в галузі забезпечення фінансової безпеки держави.

У кваліфікаційній роботі використано систему методів, які забезпечують логічну єдність дослідження: методи діалектичного пізнання, таких як синтез, індукція, дедукція при визначенні теоретико-методологічних засад

управління фінансовою безпекою країни; аналіз управління забезпечення фінансової безпеки України було проведено за допомогою системно-структурного аналізу та економіко-статистичного, при дослідженні напрямів удосконалення механізму управління фінансовою безпекою України – системно-структурного аналізу.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативні акти, звітні дані Національного банку України; аналітичні матеріали Міністерства фінансів України та Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України; звітно-аналітична інформація Державної служби статистики України, Національного інституту стратегічних досліджень, монографії, збірники наукових праць, періодичні видання вітчизняних і міжнародних організацій, ресурси Інтернету.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження, що відображені у кваліфікаційній роботі, поглиблюють розуміння сутності механізму управління та мають науково-практичне значення для забезпечення фінансової безпеки України.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота загальним обсягом 82 сторінки складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та містить список використаних джерел із 67 найменувань. Кваліфікаційна робота ілюстрована 8 рисунками і містить 11 таблиць.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ КРАЇНИ

1.1. Фінансова безпека як механізм забезпечення стабільного розвитку національної – економіки

Сучасний етап розвитку України показує, що проблема забезпечення фінансової безпеки стає життєво важливою для подальшого розвитку країни та зростання добробуту населення. Розуміння цього посилилося в сучасних політичних та економічних умовах, що склалися для нашої країни, і обмеженні можливостей для використання зовнішніх факторів для переведення економіки на новий технологічний і організаційний рівень розвитку.

Проблема фінансової безпеки вже давно привертала увагу дослідників, проте, в сучасних умовах вона обумовлюється ще одним фактором – загостренням протиріч між національними економіками і міжнародними умовами їх відтворення в умовах глобалізації.

Лише в умовах вироблення дієвих заходів забезпечення фінансової безпеки можна говорити про формування механізму стійкого і безпечного розвитку національної економіки в цілому – при цьому, звичайно, є і зворотна залежність.

Отже, фінансова безпека держави – основний критерій її здатності здійснювати самостійну фінансово-економічну політику відповідно до своїх національних інтересів. Ця безпека обумовлена здатністю державних органів забезпечувати стійкість розвитку держави проти [22, С. 132]:

- ✓ впливу світових фінансових криз;
- ✓ умисних дій учасників загальносвітових фінансово-економічних відносин (держав, транснаціональних корпорацій тощо);
- ✓ впливу тіньових структур на національну економічну й соціально-політичну систему, розповсюдження злочинів та адміністративних

правопорушень у фінансовій сфері, зокрема, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;

- ✓ значного витоку капіталів за кордон;
- ✓ «втечі капіталу» з реального сектора економіки.

У фаховій економічній літературі зустрічаються різні погляди щодо інтерпретації «фінансової безпеки держави». В результаті проведеного дослідження було окреслено наступні характерні риси, які притаманні розкриттю його сутності – таблиця 1.1.

Таблиця 1.1

Основні підходи до інтерпретації поняття
«фінансова безпека держави»

1 ПІДХІД	як ґрунтова складова економічної безпеки держави
2 ПІДХІД	як стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання
3 ПІДХІД	як стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання
4 ПІДХІД	як захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань

5 ПІДХІД	як рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, підприємства, регіону, держави, суспільства, міждержавних утворень фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань
6 ПІДХІД	як специфічний вид суспільно-економічних відносин, які виникають між державою та суб'єктами соціально-економічних відносин щодо забезпечення оптимального стану фінансової системи держави та захисту її національних інтересів в умовах функціонування глобальної фінансової системи

– складено автором з використанням джерел [2, 25, 18, 67]

Отже, за результатами проведеного аналізу можна надати наступне визначення зазначеного поняття: «специфічний вид суспільно-економічних відносин, які виникають між державою та суб'єктами соціально-економічних відносин з метою забезпечення ефективного функціонування національної економічної системи та економічного зростання».

Забезпечення стабільності функціонування фінансового сектору є основою стабільності функціонування економічної системи сучасної розвиненої країни, її поступального розвитку та економічного зростання [58].

Фінансова складова економічної безпеки в сучасних умовах має бути скерована на оздоровлення фінансової системи, а на її основі – економіки суб'єктів народного господарства, збереження незалежності і недопущення захоплення національної економіки іноземним капіталом. Проблема забезпечення фінансової стабільності сьогодні виходить за національні межі. Зростає рівень інтеграції та консолідації фінансових ринків, зростають масштаби мобільності капіталу та посилюється інтенсивність його обігу [1, с. 80-85].

Фінансова стабільність невід'ємна від характеристик фінансової системи. Оскільки фінансова система є складним системним утворенням і складається з таких елементів, як фінансові установи та організації,

інфраструктурні інститути та зв'язки між ними, охоплені поняттям фінансових ринків (фондова біржа, грошовий ринок і ринок похідних фінансових інструментів), то фінансова стабільність передбачає стабільність кожного з цих елементів цієї системи. Забезпечення фінансової стабільності потребує системного підходу до всіх складових фінансової системи у їх взаємодії та під впливом зовнішніх факторів, породжених глобалізаційними процесами [20].

У сучасній системі поглядів на дану проблему окреслюються, як правило, три підходи запропоновані П. В. Каллауром, а саме [90]:

- прямі визначення (функціональний підхід). Вони включають опис функцій та інших характеристик, якими повинна володіти фінансова система в стабільному стані;

- зворотні визначення (негативний підхід). Фінансова стабільність трактується як відсутність фінансової нестабільності (фінансової кризи);

- змішаний підхід. Пояснення синтезують два перших підходи.

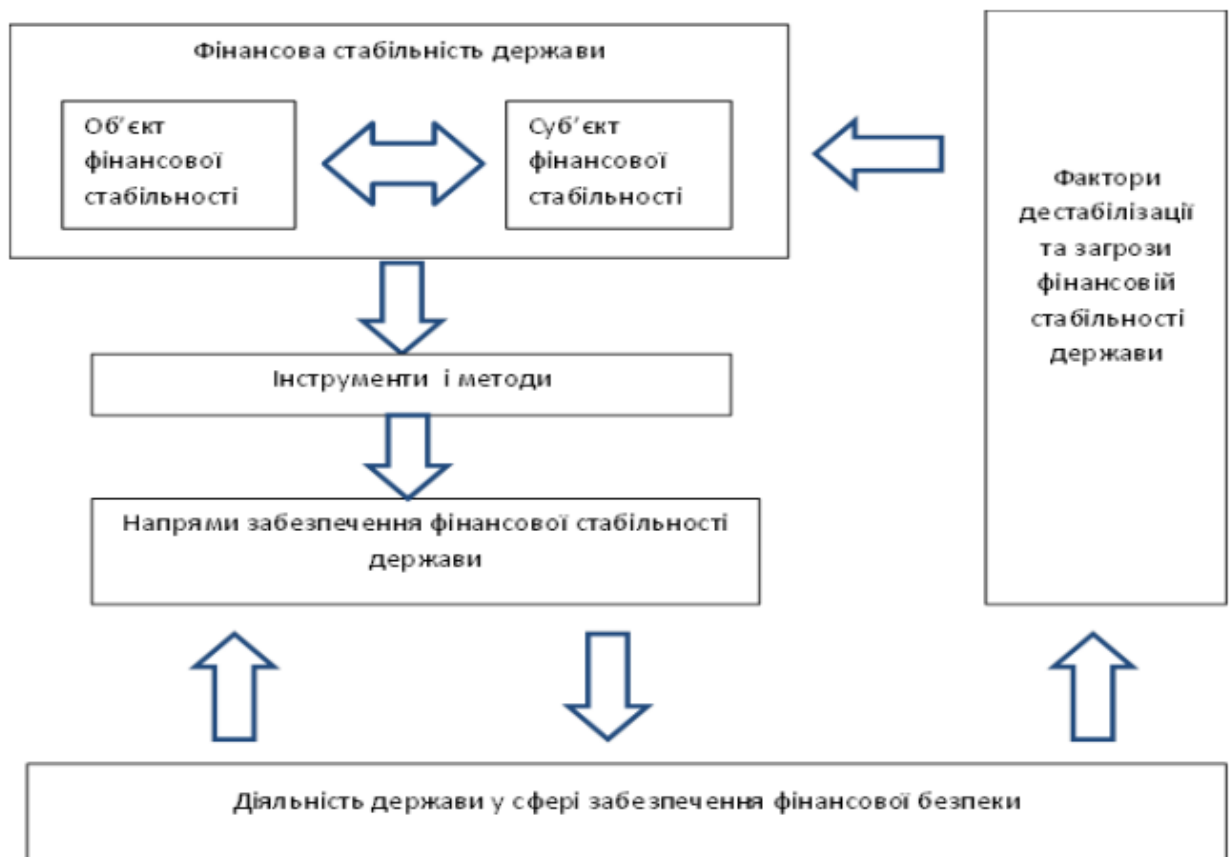

Рис. 1.1 Структура забезпечення фінансової стабільності [побудовано на основі 26]

В цілому слід зазначити, що чим тісніше пропорції і зв'язки між різними елементами фінансової безпеки, тим стійкіше механізм стабілізації національної економіки, як виступає сигналом переходу економіки від небезпечного стану до безпечного:

- ✓ різноманітність і диверсифікація галузей і сфер національної економіки, стійка до негативних зовнішніх впливів економічна система включає велику кількість суб'єктів, які займають різні ринкові ніші і використовують різні стратегії розвитку;

- ✓ взаємозалежність фінансових установ та організацій в економічній системі, що обумовлює темпи і масштаби поширення криз.

Фінансова безпека є багатогранним, багатоаспектним, системним явищем. Як система вона складається з великої кількості елементів, має ієрархію рівнів організації, здатна генерувати в процесі розвитку нові рівні, при цьому новий рівень впливає на попередні рівні, перебудовує їх, в результаті чого система отримує нову цілісність. Як механізм, фінансова безпека передбачає організацію діяльності держави і суспільства для ухвалення і реалізації рішень з питань національної безпеки з урахуванням концептуальних, організаційних і ресурсних аспектів формування і ефективного функціонування системи забезпечення національної економіки.

1.2. Сучасна парадигма управління фінансовою безпекою країни

Розглядаючи взаємозв'язок між стійкістю і безпекою, слід зауважити, що стійкість економіки, відображаючи міцність і надійність елементів економічної системи і вертикально-горизонтальних зв'язків усередині цієї системи, означає її здатність витримувати внутрішні і зовнішні «навантаження», адаптуватися до них і відновлюватися після їх негативного впливу. Тоді як національна фінансова безпека означає захищеність національних фінансових інтересів в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз.

Стійкість фінансової безпеки забезпечується наявністю певної парадигми управління фінансовою безпекою країни, яка характеризується наступними базовими складовими: макроекономічних, нормативно-правових та організаційно-інституційних умов як необхідних обставин, які зумовлюють здатність фінансової системи витримувати внутрішні і зовнішні «навантаження», адаптуватися до них і відновлюватися після їх прояву. Для посилення системи фінансової безпеки, протидії негативним зовнішнім впливам на економіку та зменшення їх наслідків виділяють наступні цілі та завдання державної політики в сфері забезпечення стійкості фінансової безпеки: макроекономічна стабільність, ефективність внутрішнього ринку і державного управління, соціальний розвиток (табл. 1.2).

Таблиця 1.2.

Умови стійкості фінансової безпеки до негативних зовнішніх впливів

Умови	Макроекономічна стабільність	Ефективність внутрішнього ринку	Ефективність державного управління	Соціальний розвиток
Індикатори	<ul style="list-style-type: none"> - відношення зовнішнього боргу до ВВП; - відношення дефіциту державного бюджету до ВВП; - темп інфляції; - рівень безробіття 	<ul style="list-style-type: none"> - рівень конкуренції; - ефективність антимонопольної політики; - рівень податкового навантаження; - розмір державного сектора економіки 	<ul style="list-style-type: none"> - захист прав приватної власності; - захист інтелектуальної власності; - рівень корупції; - прозорість державної політики; - рівень незалежності суддів; - рівень довіри до політиків 	<ul style="list-style-type: none"> - частка населення, що проживає за межею бідності; - рівень соціальної згуртованості; - частка населення з низьким рівнем освіти; - частка населення з низьким рівнем професійної кваліфікації

– складено автором [21,25]

Макроекономічну стабільність доцільно розглядати з позиції кейнсіанської теорії макроекономічної рівноваги. Якщо сукупні витрати в економіці, тобто заплановані витрати макроекономічних суб'єктів, змінюються рівномірно з фактичними витратами підприємницького сектора, то відповідно до кейнсіанської моделі «витрати-випуск» економіка буде характеризуватися внутрішнім балансом, низьким рівнем інфляції та рівнем

безробіття близьким до природного, а також позитивним сальдо платіжного балансу.

Ефективність внутрішнього ринку. Економічна наука досліджує ринки і їх функціонування через ціновий механізм, як ефективний спосіб розподілу ресурсів в економіці. В умовах ефективного ринкового саморегулювання наслідки негативних зовнішніх впливів на економіку поглинаються відповідним коригуванням. Якщо ж ринкові диспропорції характеризуються тенденцією до збереження, то ресурси не розподіляються в економіці ефективно і відбувається відтік фінансового і людського капіталу, має місце дефіцит на товарних ринках.

Висока ефективність державного управління – безумовно найважливіша умова забезпечення стійкості національної економіки. Державне управління стосується таких питань як верховенство закону і захист прав власності. Відсутність і низький розвиток інститутів (формальних і неформальних правил і норм) формує сприятливі умови для економічних і соціальних потрясінь в країні під дією негативних зовнішніх впливів на економіку.

Згідно з міжнародною практикою, основним результатом реалізації механізму управління фінансовою безпекою країни є забезпечення стійкості національної економіки. Зазначений процес формуються заходами зовнішньоторговельної, фінансової, податкової, конкурентної і соціальної політики, які здійснюються системою державних установ підтримки стійкого стану економіки. Суб'єктом забезпечення стійкості національної економіки є держава, яка виконує основні функції щодо підвищення рівня стійкості економічної системи країни через органи законодавчої, виконавчої та судової влади [6].

Так, експертами Організації економічного співробітництва та розвитку, було окреслено чотири групи основних напрямів реалізації управління фінансовою безпекою країни – рис. 1.2.

Крім того, до умов стійкості фінансової безпеки також відносять, по-перше, цілісність і єдність економічного простору держави, рівномірність його соціально-економічного розвитку. По-друге, державна регіональна політика

повинна стимулювати інноваційну діяльність регіонів на основі розвинутої системи відповідного фінансування. По-третє, залежність країни від зовнішніх джерел сировини, продовольства, паливно-енергетичних ресурсів означає низький рівень стійкості національної економіки до негативних зовнішніх впливів.

Рис. 1.2 Основні напрями реалізації управління фінансовою безпекою країни

Сталий розвиток економіки в умовах дії негативних зовнішніх впливів порушується, коли економіка стає нездатною нейтралізувати вплив дестабілізуючих факторів. У таких випадках держава не реалізує свої функції в повній мірі і не запобігає зниженню добробуту і рівня життя населення.

Додання розвитку національної економіки з урахуванням її фінансової складової стійкого характеру – найважливіше завдання економічної політики держави. Фактори сталого управління фінансовою безпекою країни в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Фактори сталого управління фінансовою безпекою країни

Фактори		Характер впливу фактору
Суспільно-політичні	Державна політика	Визначає спектр стратегій національного розвитку, можливості його забезпечення за рахунок бюджетних ресурсів
	Довіра до органів влади	Визначає можливість підтримки суспільством стратегічних рішень держави в ході здійснення економічних реформ, а також очікування бізнесу і населення
Соціальні	Соціально-демографічна структура суспільства	Впливає на форми зайнятості, доходи, мобільність населення, а в широкому сенсі - на стан і умови реалізації людського і соціального капіталу
	Рівень життя населення	Формує сукупний попит і потреби населення в державну соціальну допомогу
	Загальний обсяг трудових ресурсів	Визначає обмеження економічного розвитку і міграційні потоки
	Стан здоров'я населення	Впливає на рівень продуктивності праці
	Розвиток соціальної інфраструктури	Визначає можливості відтворення трудових ресурсів
Економічні	Спеціалізація, структура і потенціал економіки	Впливають на міжрегіональні взаємозв'язки, можливості впровадження інновацій та залучення інвестицій
	Інвестиційний клімат	Обумовлює доступність фінансових ресурсів підприємствам та рівень їх доходів
	Критична інфраструктура	Визначає дієвість і функціональність економіки в умовах негативних зовнішніх впливів
Природно-екологічні	Природно-кліматичні умови	Зумовлюють галузеву спеціалізацію, просторовий розподіл ресурсів, рівень витрат
	Стан навколишнього середовища	Визначає екологічні обмеження розвитку економіки

– складено автором з використанням джерел [2, 25, 18, 67]

Суспільно-політичні, соціальні, економічні та природно-екологічні фактори сталого управління в сукупності формують ендогенні умови забезпечення фінансової безпеки держави. Наведені в таблиці 1.2 фактори показують стан і співвідношення таких взаємопов'язаних складових національної стійкості як природа, людина і суспільство, економіка, держава. Відповідно, забезпечення стійкості фінансової складової країни здійснюється в межах ринкового саморегулювання, державного і громадського регулювання, природної саморегуляції і саморозвитку.

Отже, сучасна парадигма управління фінансовою безпекою – складне і багатостороннє явище, яке передбачає здатність економічної системи держави не тільки витримувати, адаптуватися, але і відновлюватися після зовнішніх негативних впливів. Вона виявляється під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Зовнішні фактори впливають на фінансову безпеку через такі канали взаємодії в світовій економіці, як зовнішня торгівля, іноземні інвестиції та кредити. У природно-екологічному, соціально-демографічному, фінансово-виробничому, політико-правовому та інфраструктурному середовищах формуються внутрішні чинники, які також визначають рівень стійкості фінансової безпеки до зовнішніх негативних впливів.

1.3. Методологічні засади управління фінансовою безпекою країни

Методологічні засади управління фінансовою безпекою економіки України має ґрунтуватися на результатах системних наукових досліджень і можливостях комплексного вирішення проблеми захисту людини, суспільства або держави.

Реалізація методологічних засад управління забезпечення фінансової безпеки України, а на її просторі створення стратегії забезпечення фінансової безпеки національних інтересів України повинні знаходити власне відображення в бюджетній, борговій, грошово-кредитній, банківській, валютній, інвестиційній, фондovій політиці національної економіки держави.

В контексті вищезазначеного слід зауважити, що стабільне забезпечення складових фінансової безпеки національної економіки України може бути здійснено лише з урахуванням значних адміністративних ресурсів та з урахуванням усіх гілок влади.

Адже з урахуванням багатоаспектності явища фінансової безпеки, складності взаємозв'язків і взаємозалежності різних її елементів, не можна моментально визначити всі критичні точки загроз і тим більше – запропонувати однозначний рецепт їх ліквідації. Можливості системи фінансової безпеки залежать, в значній мірі від системи управління та принципів її побудови, взаємодії елементів, застосовуваних засобів і способів.

Визначення і безумовне дотримання принципів організації системи управління фінансової безпеки є основними умовами для створення та ефективної діяльності системи забезпечення безпеки фінансової сфери. Такими принципами також, на нашу думку, виступають [5]:

- ✓ необхідність розробки і визнання державної стратегії забезпечення фінансової безпеки у складі відповідних концепцій і програм;
- ✓ розуміння та затвердження національних інтересів фінансової безпеки на державному рівні;
- ✓ зазначення пріоритетних і основних напрямків державної політики в сфері фінансової безпеки;
- ✓ сукупність основних критеріїв фінансово-кредитної сфери щодо дотримання її безпеки;
- ✓ безумовне визначення порогових значень індикаторів економічної безпеки порівняно з поточним станом;
- ✓ визначення і чітке виконання функцій і обов'язків;
- ✓ суб'єкти системи фінансової безпеки;
- ✓ структурне формування і правове оформлення системи фінансової безпеки;
- ✓ безперервний моніторинг основних індикаторів безпеки фінансово-кредитної сфери.

Також треба відмітити, що фінансова безпека – це надзвичайно складна з багатьма рівнями система, що також налічує утворені підсистеми, кожна з яких має власну структуру і логіку розвитку. Складність, комплексність самого явища фінансової безпеки уможлиблює в понятійному плані характеризувати його лише завдяки системному методу, в узагальнюючому вигляді з можливим виділенням найважливіших елементів цієї системи в конкретному вираженні. Оцінка рівнів фінансової безпеки має спиратися на адекватність оціночних параметрів сутності процесів, що у свою чергу є предметом аналізу, комплексності, виділенні головних елементів небезпек і загроз, послідовності оціночних заходів. Підвищення рівня фінансової безпеки держави досягається лише за умови результативності взаємодоповнюючого використання комплексу фінансових, соціальних, загальнополітичних заходів.

На думку Кулінської А.В. [36], система державного управління фінансовою складовою економічної безпеки національної економіки України будується за допомоги концептуального підходу щодо оцінювання державного управління національною економікою країни із забезпеченням фінансової безпеки, адже виступає сукупністю теоретичних засад, методологічних підходів, практичних рекомендацій, спрямованих на конкретизацію фінансових інтересів, своєчасне попередження або нейтралізацію загроз фінансовій безпеці, а також визначення і застосування способів забезпечення безпеки фінансового сектору, що сприятиме формуванню ефективних механізмів забезпечення складових фінансової безпеки національної економіки України (рис. 1.3).

Враховуючи нормативно-правові засади й методологічні підходи щодо розуміння сутності фінансової безпеки країни, слід визначити, що об'єктами фінансової безпеки національної економіки є фінансова система, яка може бути представлена у двох площинах – сфери і ланки [4]: суб'єкти господарювання, території та регіони, суспільство (а саме маються на увазі інтелектуальні та матеріальні цінності).

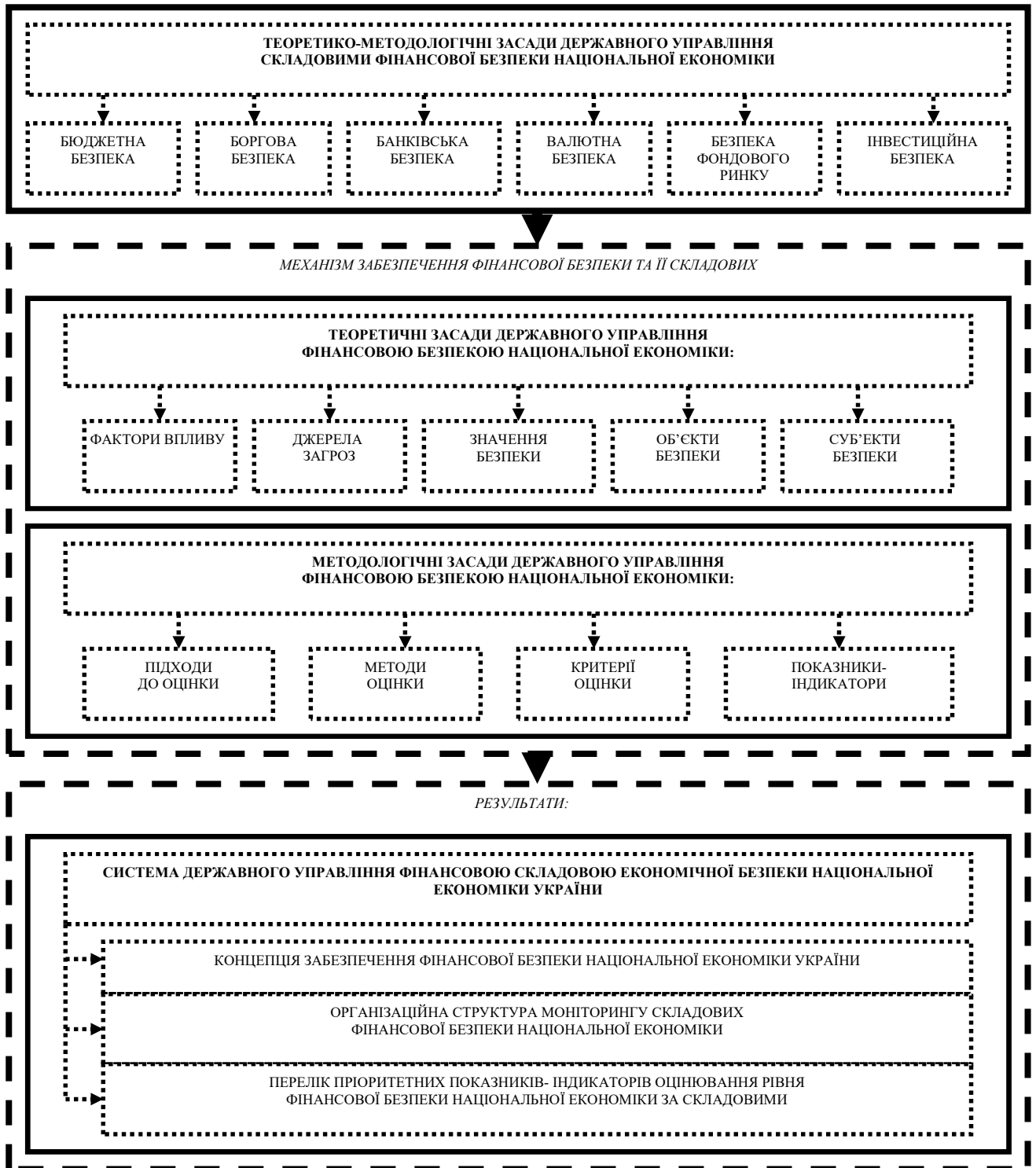

Рис. 1.3 Концептуальний підхід до державного управління національною економікою України на основі забезпечення її фінансової безпеки [35]

Суб'єктами забезпечення фінансової складової економічної безпеки національної економіки країни [57] виступають, по-перше, Президент

України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, по-друге, міністерства і центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Основною функцією інститутів влади виступає створення механізмів захисту національних економічних інтересів і протистояння впливу внутрішніх та зовнішніх загроз економічному розвитку держави, що повинно бути закріплено законодавчо. Лише тоді, якщо за допомоги системи фінансової безпеки законними шляхами реалізовуватимуться фінансові інтереси України на міжнародній арені і такі життєво важливі інтереси громадян України як: рівень життя, рівень зайнятості населення, рівень соціального захисту, справедливість судових органів тощо. Існує безліч сфер державного управління, які належать до макроекономічного рівня, – облікова ставка, оподаткування, валютні курси тощо стають «регульованими» найбільшими ТБС, коли йдеться про дотримання певних інтересів в будь-яких областях світового господарства.

Керувати водночас інтересами у фінансовій сфері національного господарства, як структурним компонентом фінансової складової економічної безпеки національної економіки країни, в системі державного управління досить важко: насамперед це викликано перш за все тим, що розроблення системи державного управління фінансовою складовою економічної безпеки національної економіки України, крім формування концептуального підходу до оцінювання державного управління національною економікою країни на основі забезпечення фінансової безпеки та Державної стратегії забезпечення фінансової безпеки національної економіки України, а на її основі створення Концепції забезпечення фінансової безпеки національної економіки України, вимагає визначення кола провідних фінансових інтересів, що й досягається під час їх класифікації за допомоги систематизації джерел.

Але, окрім класифікування провідних інтересів у фінансовій сфері національного господарства країни, розробка концептуального погляду на оцінку державного управління національною економікою України за

допомоги забезпечення фінансової безпеки передбачає визначення джерел реальних або потенційних загроз національним фінансовим інтересам, а також наявних та необхідних ресурсів для їх нейтралізації. Формування дієвої системи державного управління фінансовою складовою національної економіки України розглядає з'ясування й систематизацію подій, настання та здійснення яких безпосередньо або опосередковано може становити загрозу для безпеки фінансового сектору національного господарства. До напрямів дієвої системи основ управління фінансовою безпекою національної економіки України слід віднести [3]:

- ✓ законності (легітимності) (діяльність всіх суб'єктів фінансової безпеки має здійснюватися виключно на чинній правовій основі з урахуванням компетенції і в порядку, встановленому правовими нормами);
- ✓ обґрунтованості (всі складові системи базуються на окреслених теоретичних і методологічних засадах);
- ✓ керованості (зумовленість ієрархічності структури самою системою, складністю і важливістю завдань, покладених на систему забезпечення фінансової безпеки, необхідністю безумовного і безперервного контролю над їх виконанням);
- ✓ справедливості і рівноправ'я;
- ✓ презумпції, що жодні масові заходи і грубі порушення фінансових інтересів (прав) громадян не залишаться безкарними.

Отже, незважаючи на окреслення основних шляхів приєднання до глобальної системи міжнародних стандартів нормативно правового забезпечення фінансової безпеки, національні стандарти – вимагають удосконалення. Посилення методологічних засад в забезпеченні фінансової безпеки має відбуватися напрямом модернізації діючих та створення оновлених державних інститутів, які забезпечуватимуть підвищення продуктивність праці на якісно новій основі та економічне зростання.

Висновки до розділу 1

Отже, фінансова безпека держави - це специфічний вид суспільно-економічних відносин, які виникають між державою та суб'єктами соціально-економічних відносин з метою забезпечення ефективного функціонування національної економічної системи та економічного зростання.

Фінансова безпека є багатогранним, багатоаспектним, системним явищем. Як система вона складається з великої кількості елементів, має ієрархію рівнів організації, здатна генерувати в процесі розвитку нові рівні, при цьому новий рівень впливає на попередні рівні, перебудовує їх, в результаті чого система отримує нову цілісність. Як механізм, фінансова безпека передбачає організацію діяльності держави і суспільства для ухвалення і реалізації рішень з питань національної безпеки з урахуванням концептуальних, організаційних і ресурсних аспектів формування і ефективного функціонування системи забезпечення національної економіки.

Фінансова безпека є системою з багатьма рівнями, що також налічує утворені підсистеми, кожна з яких має власну структуру і логіку розвитку. Складність, комплексність самого явища фінансової безпеки уможливорює в понятійному плані характеризувати його лише завдяки системному методу, в узагальнюючому вигляді з можливим виділенням найважливіших елементів цієї системи в конкретному вираженні.

Сучасна парадигма управління фінансовою безпекою – складне і багатостороннє явище, яке передбачає здатність економічної системи держави не тільки витримувати, адаптуватися, але і відновлюватися після зовнішніх негативних впливів. Вона виявляється під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Зовнішні фактори впливають на фінансову безпеку через такі канали взаємодії в світовій економіці, як зовнішня торгівля, іноземні інвестиції та кредити. У природно-екологічному, соціально-демографічному, фінансово-виробничому, політико-правовому та інфраструктурному середовищах

формуються внутрішні чинники, які також визначають рівень стійкості фінансової безпеки до зовнішніх негативних впливів.

Незважаючи на окреслення основних шляхів приєднання до глобальної системи міжнародних стандартів нормативно правового забезпечення фінансової безпеки, національні стандарти – вимагають удосконалення. Посилення методологічних засад в забезпеченні фінансової безпеки має відбуватися напрямом модернізації діючих та створення оновлених державних інститутів, які забезпечуватимуть підвищення продуктивність праці на якісно новій основі та економічне зростання.

Розділ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз фінансового стану підприємства як інструменту управління

В умовах посткризового розвитку економіки, нестабільності зовнішнього середовища і браку фінансових ресурсів одна з головних задач господарюючого суб'єкта – визначення оптимальної стратегії фінансування, що забезпечує максимальне зростання прибутку при мінімальних ризиках. На сьогоднішній день позикові кошти є головним ресурсом забезпечення коштами господарської діяльності підприємств, незалежно від їх форм власності.

У зв'язку з цим виникає проблема фінансової безпеки підприємства. Звідси ключовими елементами фінансового менеджменту служать добре розвинена довгострокова фінансова політика, обґрунтоване управління інвестиційним портфелем, ефективний контроль за співвідношенням власного і позикового капіталу, за якими проводять оцінку фінансової стійкості і незалежності організації.

Об'єктом дослідження є «ТОВ «МКМ Восток», сфера господарської діяльності якого полягає на ринку покрівельних матеріалів. Галузевий ринок покрівельних матеріалів характеризується значною динамікою зростання та високою активністю учасників. В таблиці 2.1 – представлено характеристику діяльності деяких підприємств покрівельних матеріалів у м. Маріуполі.

Таблиця 2.1

Характеристика деяких підприємств покрівельних матеріалів у м. Маріуполі

Підприємство	Продукція
ТОВ «МКМ Восток»	Битумна черепиця (Катепал), Металочерепиця (Ракки), Черепиця (Доке), Металочерепиця (Ранила)
Алто-Профіль Україна (Маріуполь)	Металочерепиці Monterrey, Decorrey, Adamante (Ruukki), Ruukki Armogium, RAUNI, покрівельні листи (профнастил).

Продовження таблиці 2.1

ТОВ «АСТ-Центр кровли»	«Gerard» фірми «ANI Roofing» (Нова Зеландія), «Nordland» фірми «TEGOLA CANADESE», Європейської промислової групи IWIS HOLDING, компанії «Руукки» (Швеція), компанії Braas Monier Building Group (Німеччина), компанії «BRYZA» (Польща), компанії Arcelor Mittal (Німеччина)
СтройДом	Битумна черепиця (Каробіт), металочерепиця (Сталекс, RUUKKI), профнастил (Сталекс)
СПД Котов (Дахбуд)	RUUKI, RAUNI, Арсенал.
ТОВ Трейд Інвест Груп	Дюна

До переліку видів матеріалів для даху, які пропонує компанія відноситься металочерепиця, битумна черепиця, композитна черепиця та ін. Також можемо привести ще декілька підприємств за характеристикою їх цінової позиції на ринку міста в галузі матеріалів для даху (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Характеристика цінової політики підприємства покрівельних матеріалів
м. Маріуполя, 2019р.

Підприємство	Продукція	Ціна грн/м ²
ТОВ «МКМ Восток»	Битумна черепиця (Катепал)	295-459
ТОВ «МКМ Восток»	Металочерепиця (Руукки)	175-430
	Черепиця (Доке)	175-556
	Металочерепиця (Ранила)	115-173
ТОВ Трейд Інвест Груп	Металочерепиця Дюна (Німеччина, Польща)	65-51
Металлобаза «Кровля и фасад»	Кольоровий профнастил	від 47
	Оцинкований профнастил	від 44
	Металочерепиця	від 67
	Профнастил під дикий камінь	від 79

Таким чином, підприємство «МКМ Восток» займає гарні позиції на ринку реалізації покрівельних матеріалів. Цінова політика підприємства виправдана за критеріями країнами експортерами, ліцензією, строками гарантії. Якщо проводити аналіз ринку в цій сфері по місту, то є підприємства можна поділити на підприємства з цінами низькими, але якість низькою, і

гарантії не має на матеріал, та навпаки підприємства з репутацією гарною, гарантією доброю, відомими постачальниками, але ціна відповідна.

Основним спонукальним мотивом здійснення будь-якого виду бізнесу, його головною кінцевою метою є зростання добробуту власників підприємства, тобто отримання прибутку. Стабільне підвищення доходів над витратами характеризує стан фінансової стійкості компанії, а також маневрування грошових коштів і їх використання в процесі поточної діяльності організації.

Отже, головним завданням проведення аналізу фінансового становища компанії вважається дослідження показників, що характеризують її фінансову стійкість. Проведення фінансового аналізу підприємства починається з порівняльного аналітичного балансу. Аналіз балансу полягає в порівнянні розмірів коштів по активу, згрупованих за ступенем їх ліквідності, до сум зобов'язань по пасиву, згрупованих за строками їх погашення. Аналітичний бухгалтерський баланс ТОВ «МКМ Восток» за 2018 р. представлено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Баланс ТОВ «МКМ Восток» за 2018 рік [64]

Найменування показника	На початок року		На кінець року		Темп росту, %	Відхилення показників структури, (+/-)
	тис. грн.	% к підсумку	тис. грн.	% к підсумку		
	1	2	3	4	5	6
АКТИВ						
I. Необоротні активи						
Нематеріальні активи						
Основні засоби	558	25,24	1 835	55,28	328,85	+30,04
Інвестиційна нерухомість						
Довгострокові біологічні активи						
Довгострокові фінансові інвестиції						
Довгострокова дебіторська заборгованість						
Відстрочені податкові активи	173	7,82	632	19,04	365,31	+11,22
Інші необоротні активи	731	33,07	2 467	74,32	337,48	+41,25
Усього за розділом I						
II. Оборотні активи						
Запаси	875	39,59	190	5,72	21,71	-33,87
Поточні біологічні активи						
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	427	19,32	610	18,37	142,85	-0,95

Продовження таблиці 2.3

	1	2	3	4	5	6
Дебіторська заборгованість за розрахунками:						
Інша поточна дебіторська заборгованість						
Поточні фінансові інвестиції	55	4,48	11	0,33	20	-4,15
Гроші та їх еквіваленти	122	5,52	41	1,23	33,6	-4,29
Витрати майбутніх періодів						
Інші оборотні активи						
Усього за розділом II	1 479	66,92	852	25,67	57,6	-41,25
БАЛАНС	2 210	100	3 319	100	150,18	-
ПАСИВ						
I. Власний капітал						
Зареєстрований (пайовий) капітал	150	9,77	150	4,46	100	-5,31
Капітал у дооцінках						
Додатковий капітал						
Резервний капітал						
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	124	8,07	145	4,31	116,93	-3,76
Неоплачений капітал						
Вилучений капітал						
Усього за розділом I	274	17,9	295	8,8	107,66	-9,1
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення						
Відстрочені податкові зобов'язання						
Довгострокові кредити банків						
Інші довгострокові зобов'язання						
Довгострокові забезпечення						
Цільове фінансування						
Усього за розділом II						
III. Поточні зобов'язання і забезпечення						
Короткострокові кредити банків	735	47,88	1 733	51,6	235,78	+3,72
Поточна кредиторська заборгованість за:						
довгостроковими зобов'язаннями	526	34,26	1330	39,6	252,85	+5,34
товари, роботи, послуги						
розрахунками з бюджетом						
у тому числі з податку на прибуток						
розрахунками зі страхування						
розрахунками з оплати праці						
Поточні забезпечення						
Доходи майбутніх періодів						
Інші поточні зобов'язання						
Усього за розділом III	1 261	82,1	3 063	91,2	242,9	+9,1
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття						
БАЛАНС	1 535	100	3 358	100	218,76	-

Як видно з представлених даних, загальна сума активів ТОВ «МКМ Восток» зросла на 25,24% за рахунок збільшення основних засобів та інших необоротних активів. У складі майна переважають необоротні активи - на початок 2018 року становлять 33,07%, а на кінець 2018 року - 74,32%. У складі необоротних активів спостерігаються 43 позитивні зміни щодо основних засобів та інших необоротних активів. Вартість основних засобів за 2018 звітний рік збільшилася на + 1,25%, а інші необоротні активи - на 11,22%.

Так як спостерігається підвищення вартості споруд, інструментів, машин і устаткування в зв'язку з їх оновленням, значить, має місце значний приріст нерухомого майна.

Спостерігається зниження вартості оборотних активів ТОВ «МКМ Восток». Так, на початок 2018 р цей показник становив 66,92%, на кінець року 25,67%, протягом звітного періоду відзначається зниження показників, яке склало -41,25%. Зросла вартість дебіторської заборгованості на 183 тис. грн. це пов'язано зі зменшенням заборгованості по розрахунках за роботи, послуги, аванси тощо.

Вартість необоротних активів за 2018 р збільшилася 1736 тис. грн. На початок 2018 року показник становив 33,07%, а на кінець року 74,32%. Зазначений приріст необоротних активів пов'язаний зі збільшенням основних засобів на 1277 тис. грн.

Як видно, вартість капіталу і резервів на початок року 17,9%, на закінчення періоду 8,8%, питома вага становить -9,1%. Вартість статутного капіталу на початок року 9,77%, на кінець року становить 4,46%, питома вага дорівнює -5,31%. Вартість нерозподіленого прибутку на початок року 8,07%, на кінець року 4,31%, питома вага дорівнює -3,76%.

Також видно, що на початок 2018р. показник запасів дорівнював 39,59%, на кінець року 5,72%, питома вага становить -33,87%. Дане зниження відбулося за рахунок зменшення збільшення сировини, матеріалів та інших аналогічних цінностей.

З огляду на факт відсутності у компанії, за аналізований період, довгострокових зобов'язань, напрошується висновок: за рахунок власних коштів організацією реалізовувалися інвестиційні вкладення. Виходячи з проведеного аналізу, можна зазначити, що відбулися значні зміни, а саме, структура активів на кінець року збільшилася в порівнянні з попереднім. Показники короткострокових зобов'язань збільшилися на 9,1%, так як на початок 2018 року показник становив 82,1%, то на кінець року збільшився до 91,2%. Це сталося за рахунок суми і частки заборгованості перед постачальниками і підрядниками.

В період проведення фінансового аналізу значна увага приділяється коефіцієнтному аналізу. При коефіцієнтному аналізі розрізняють сторони і параметри фінансового становища компанії з характерним співвідношенням показників, які або вже містяться в бухгалтерській звітності, або обчислюються за даними бухгалтерської звітності. У додатку А, представлено розрахунок і результати основних коефіцієнтів, що характеризують фінансову незалежність і стійкість ТОВ «МКМ Восток».

Платоспроможність організації ґрунтується на аналізі ліквідності балансу. Необхідно згрупувати статті активу балансу в залежності від швидкості їх трансформації в грошові кошти за ступенем ліквідності балансу, а статті пасиву згрупувати за ступенем терміновості платежів. Ці угруповання складені за даними балансу ТОВ «МКМ Восток» за 2018 рік і показані в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Угруповання статей балансу компанії для оцінки ліквідності

ТОВ «МКМ Восток» за 2018 р. [64]

Актив	На початок року	На кінець року	Пасив	На початок року	На кінець року
A1	177	621	П1	658	526
A2	427	610	П2	1 261	3 063
A3	1 302	800	П3		-
A4	700	731	П4	274	295
Баланс	2 637	4 498	Баланс	2 061	4 688

Баланс компанії визнається безумовно ліквідним при наступних умовах: $A1 > П1$; $A2 > П2$; $A3 > П3$; $A4 < П4$. В даному випадку виконується тільки третя умова. Як ми бачимо, в першому рядку сума найбільш термінових зобов'язань не покривається найбільш ліквідними активами, має місце платіжний недолік; на початок року 349 тис. грн. (526- 177), на кінець - 709 тис. грн. (1330 - 621). Загальна сума термінових і короткострокових зобов'язань ($П1 + П2$) склала на кінець року 4 393 тис. грн. (1 330 + 3 063), а сума найбільш ліквідних і швидкоореалізуємих активів ($A1 + A2$) - 1231 тис. грн. (621 + 610). Платіжна нестача 3162 тис. грн. означає слабку поточну платоспроможність організації на кінець року.

На основі отриманих даних, було розраховано коефіцієнти ліквідності на початок звітного року і кінець звітного року, а також було визначено рекомендовані нормальні значення для цих коефіцієнтів (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Коефіцієнти ліквідності балансу ТОВ «МКМ Восток» за 2018р.[64]

Коефіцієнт	Показники норми	На початок року	На кінець року	Відхилення за рік (+/-)
Абсолютна ліквідність	0,2	0,09	0,1	+0,01
Проміжна ліквідність	0,8	0,3	0,3	-
Поточна ліквідність	2	1,1	0,5	-0,6

За даними таблиці 18 можна зробити відповідний висновок про платоспроможність організації за 2016 г. Не у всіх коефіцієнтів спостерігається позитивна динаміка. Незначне збільшення показника коефіцієнта абсолютної ліквідності становить +0,01. Коефіцієнт проміжної ліквідності протягом року стабільний. При цьому коефіцієнт поточної ліквідності має негативну зміну і становить - 0,6.

Проведений аналіз ліквідності ТОВ «МКМ Восток» показав, що підприємство є не платоспроможним і, для відновлення, вимагає прийняття заходів щодо вдосконалення фінансового стану.

Було проведено оцінку фінансової стійкості ТОВ «МКМ Восток», за даними представленими у додатку Б.

Крім абсолютних показників фінансова стійкість організації характеризується системою відносних показників (фінансових коефіцієнтів), що розраховуються як співвідношення активу і пасиву балансу і представлених в Додатку В. Аналізуючи дані таблиці, можна визначити, що позитивна динаміка спостерігається не в усіх відносних показниках, а саме у коефіцієнта фінансової стійкості. Окреслені зміни пов'язані зі зменшенням суми власних оборотних коштів і мають незначне відхилення від рекомендованого значення. Зменшення значення коефіцієнта фінансової стійкості показує, що ризик компанії максимальний. Реалізувавши майно, яке сформовано за рахунок власних коштів, компанія не погасить свої боргові зобов'язання [63].

Коефіцієнт концентрації власного капіталу за аналізований період 2016-2018 рр., знаходиться в межах нормального обмеження, але стабільно зменшується, а значить, активи не покриваються власними джерелами формування. Коефіцієнт фінансування за 2016 - 2018 рр. знаходився нижче норми, а в 2018 році його показник підвищився за рахунок збільшення позикових джерел. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу вище норми, але показник прагне до нормального обмеження. Ці дані свідчать про те, що на підприємстві спостерігається негативна тенденція, пов'язана з залученням інвесторів [64].

Коефіцієнт маневреності власного капіталу за 2016-2018 рр. перевищував норму в кілька разів, але, за рахунок збільшення власних оборотних коштів, в 2018 р підприємству вдалося знизити цей показник і на кінець 2018 року він опустився трохи нижче норми. Також видно, що показник коефіцієнта забезпеченості витрат і запасів власними джерелами фінансування за 2016-2017 рр. відповідає нормальному обмеженню, але в 2018р. цей показник збільшився. Збільшення показника коефіцієнта забезпеченості витрат і запасів власними джерелами фінансування в 2016р. пов'язане з

фінансуванням. Позитивні зміни відзначаються у показника коефіцієнта оборотних і необоротних активів, що свідчить про випереджаюче зростання необоротних активів над оборотними активами, пов'язаних з інвестуванням знову залучених фінансових ресурсів в оборотні активи (запаси) [64].

Отже, на основі проведеного дослідження фінансового стану ТОВ «МКМ Восток», можна зробити висновки про необхідність впровадження системи заходів щодо поліпшення фінансового стану підприємства з метою підвищення ефективності управління фінансовою безпекою підприємства.

2.2. Оцінка сучасного стану фінансової безпеки України

Оцінка кризових ситуацій у фінансовій сфері пов'язана з виявленням та аналізом реальних, а також потенційних загроз фінансової безпеки економіки в різних її сегментах. Багато деструктивних процесів в фінансових відносинах мають багатофакторний характер і пов'язані як функціонально, так і структурно з багатьма макро- і мікропроцесами розвитку економіки країни, що ускладнює виявлення і локалізацію загроз безпеки саме у фінансовій сфері.

У будь-якій сфері суспільного, в тому числі фінансово-економічної діяльності можуть мати місце явища і процеси негативного характеру, що вимагають ретельного аналізу, оцінки можливих наслідків, вироблення заходів щодо їх подолання. Ця робота завжди потребує певної систематизації таких явищ і процесів, їх об'єднання в групи за схожими ознаками. Стосовно до опрацювання проблем фінансової безпеки всі негативні явища і процеси у фінансовій сфері групуються в загрози. При цьому, чим менше загроз для фінансової сфери економіки, тим більше віддача від неї. Однак для формування подібної системи у вигляді цілісної концепції, яка враховує як характер функціонування економічного механізму української економіки, так і змінюються в ході реформ умов, необхідний комплексний аналіз функціонування фінансових інструментів протягом усього реформування [62].

Основним напрямком і остаточним результатом повинні стати розробка концептуальних основ механізму, що забезпечує створення умов для досягнення ефективного економічного зростання і зростання добробуту громадян. Рівень загроз фінансової безпеки не є величиною постійною - він змінюється разом з загальноекономічною ситуацією. При цьому дія деяких загроз фінансової безпеки слабшає або зовсім припиняється, а інших - посилює, виникає ймовірність виникнення нових загроз. Необхідно постійне відстежування цих змін і узгодження бюджетної і податкової політики держави [51].

Постулатом для протидії загрозам фінансової безпеки служить ідея про те, що фінансова безпека поряд з зовнішньоекономічними факторами залежить від стану національної економіки і стратегії її розвитку. Фахівці-міжнародників звертають увагу на те, що головні сутички в сучасному світі розпалюються не тільки за політичний контроль над територіями, а й за «стратегічні точки» в управлінні міжнародними фінансами, а також інформаційними потоками.

Основні «гравці» на цьому мінливому полі - великі банки і фінансові корпорації, як правило, діють при явній або завуальованій підтримки держав, що прагнуть розширити зону свого впливу в світі, що глобалізується. Вона призводить до значної нестійкості внутрішніх ринків, зменшуючи конкурентні переваги національних продуктів. Фінансова сфера виконала досить тривалий шлях, а новим в ній в сучасних умовах є масштаби, форми і механізми, а також рівень впливу на життя суспільства. Практично фінансова сфера, фінансовий капітал протягом минулого століття перетворилися з посередника, який обслуговує відтворення, в його ключова ланка. Особливу роль в активізації сфери фінансів відіграє процес глобалізації, пов'язаний з падінням рівня державного регулювання та обмежень, обумовлених інтересами окремих національно-економічних структур [16].

Процеси дерегуляції та глобалізації, доповнюючи один одного, особливо активно впливають як на негативні, так і на позитивні процеси у фінансовій

сфері, перетворюючи їх і модифікуючи, забезпечуючи колосальну концентрацію фінансового капіталу не стиснутого рамками національних кордонів. Гіпертрофоване розвиток фінансової сфери в умовах глобалізації змінює характер ринку, перетворює його роль в механізм регулювання капітального виробництва. Глобальний фінансовий ринок - це не ринок періоду первісного капіталу, так головними його учасниками стають великі фінансово-промислові конгломерати і міжнародні фінансові центри, слабшає механізм середньої норми прибутку, змінюється схема розподілу доходів, багато основоположних категорії змінюють своє утримання.

Досвід розвитку світової економіки в останні роки показує, що спекуляція відтягує з реального сектора кошти і переслідує мету максимізації особистих доходів спекулянтів, є прогресивно дестабілізуючим фактором. Цей ефект виникає тому, що немає необхідності спекулятивні капітали звертати в інші форми протягом тривалого періоду часу.

Очевидно, що система вільно плаваючих обмінних курсів кумулятивно дестабілізує. У зв'язку з цим варто зауважити, що Дж. Сорос розділяє економіку на реальну і фінансову. Економічна активність спостерігається в реальній економіці, а видача кредитів і виплат по ним відбуваються у фінансовій економіці. Нестійкість фінансових ринків може мати катастрофічні масштаби і вимагає регулювання. Таким чином, очевидно, що фінансова економіка виділилася в самостійну, що швидко розвивається і незалежну сферу діяльності зі специфічними закономірностями, ефективними інструментами, технологіями і ресурсами, слабо пов'язану з реальною економікою. Це породило, зокрема, такого роду феномен, коли діяльність фінансових інститутів - фондового, валютного та кредитного ринків - в деяких випадках може створювати загрози різного масштабу - від локального до глобального в вигляді фінансових криз. Відбувається надування фінансових "бульбашок", що складаються з фіктивних фінансових ресурсів, подібних фальшивим коштами, які не мають під собою ніякого реального забезпечення.

Однак такі фінанси по статусу нічим не відрізняються від справжніх грошей, що визначають фінансову міць держави. Одна з проблем при формуванні ефективних фінансово-економічних відносин на будь-якому рівні - глибоко помилковий погляд на соціально-економічний розвиток як головний чинник споживання фінансово-кредитних ресурсів.

Природа фінансових ресурсів, їх основна властивість полягає в тому, що вони формуються в процесі розвитку виробництва, підвищення його конкурентоспроможності та товарності. Переважна частина фінансових ресурсів формується в процесі виробництва і використання реальних матеріальних цінностей, а також у сфері послуг. Реальний сектор економіки не тільки споживає фінансово -банківські ресурси, а й створює їх.

Мистецтво фінансово-економічної політики зводиться до знаходження вихідної основи для відновлення зростання економіки. Велика роль виробництва в забезпеченні необхідної продуктивної зайнятості та в збільшенні доходів населення, які служать основою заощаджень населення, розвитку ринку цінних паперів і тим самим збільшують фінансовий потенціал для накопичення та інвестицій. На жаль, забуття цих постулатів - основа загострення фінансових загроз розвитку суспільства [62].

Як зазначалося вище, поняття фінансової безпеки, по-перше, має кореспондувати із загальним поняттям національної безпеки країни; по-друге, виступати складовою частиною поняття економічної безпеки країни; по-третє, володіти власним змістом, який вирізняє проблематику фінансової безпеки від такого ж роду проблем загальноекономічного порядку. Для визначення дійсного рівня фінансової безпеки держави, необхідно порівняння фактичних даних з певними нормативними параметрами, обґрунтованими з наукової точки зору і прийнятими на державному рівні. Такими параметрами і покликані служити порогові значення індикаторів фінансової безпеки держави [40].

✓ Визначення та обґрунтування порогових значень індикаторів фінансової безпеки здійснюється наступними методами:

✓ Нормативним методом - коли граничне значення індикатора приймається державою на рівні, що відповідає цілям проведеної макроекономічної політики;

✓ Методом аналогій - порогове значення індикатора встановлюється виходячи з аналогічного значення в інших країнах, найбільш близьких за рівнем економічного розвитку і основних характеристик економіки (її відтворювальної структури, спеціалізації, станом платіжно-розрахункової системи і т.д.) або з значення, властивого періоду найбільшого розвитку держави;

✓ Експертною методом, що дозволяє визначити порогове значення виходячи з різних точок зору і методів групи експертів.

Важливо, що індикатори фінансової безпеки тісно взаємопов'язані з індикаторами економічної безпеки країни і з усіма іншими аспектами національної безпеки країни в цілому. Виявлення даних взаємозв'язків індикаторів фінансової безпеки між собою і з іншими аспектами національної (в т.ч. економічної) безпеки країни і визначення на цій основі заходів щодо захисту національних інтересів країни у фінансовій сфері є головним завданням моніторингу факторів, що викликають загрози цим інтересам.

В даний час перед економікою стоїть проблема вироблення нового курсу, найважливішим елементом якого є стратегія фінансової безпеки, що вимагає послідовної цілеспрямованої практичної роботи, спрямованої на оздоровлення економіки і відновлення її зростання. З цього випливає, що система фінансової безпеки передбачає не тільки ефективне функціонування самої фінансової системи, а й безпечне функціонування всіх елементів фінансово-економічного механізму країни.

Стратегія фінансової безпеки - це політичний і економічний курс в діяльності фінансових органів державної влади, економічних і фінансово-банківських структур, спрямований на створення умов і ресурсів фінансової стабілізації та економічного зростання при збереженні і зміцненні єдності і цілісності країни, її економічного простору і фінансової системи. Фінансова

безпеку регіонів повинна забезпечуватися всіма доступними засобами та інструментами державної політики, усіма господарюючими суб'єктами і фінансовими інститутами, які беруть участь у виробленні та реалізації сформульованої стратегії безпеки.

У стратегії фінансової безпеки доцільно структурувати такі найважливіші аспекти [20]:

- ✓ мети і завдання фінансової безпеки в конкретних умовах її соціально-економічного розвитку в коротко- і довгостроковій перспективі;
- ✓ засоби та інструменти обраної стратегії;
- ✓ шляхи та напрямки створення необхідних умов і фінансових ресурсів відновлення економічного зростання;
- ✓ засоби і способи протидії загрозам фінансової безпеки.

В рамках зазначених структурних елементів стратегії фінансової безпеки необхідний аналіз поточного стану фінансово-економічних процесів, шляхів, факторів і способів позитивного впливу на фінансово-економічну ситуацію для запобігання або пом'якшення загроз нестійкості, а також вирішення завдань економічної і фінансової стабілізації і створення фінансових умов і ресурсів економічного зростання.

В силу органічної взаємозалежності і взаємозумовленості системи і факторів фінансової та економічної безпеки основна мета стратегії і політики забезпечення безпеки - переорієнтація фінансових ресурсів і потоків з задоволення бюджетних, вузьковідомчих потреб на максимально можливе розширення фінансової бази реального сектора.

Фінансове оздоровлення підприємств і організацій - головна умова виведення української економіки з тривалої періоду депресії, досягнення реальної економічної стабілізації, що забезпечує відновлення економічного зростання і поступове формування високоефективної, конкурентоспроможної і мобільної економіки, на базі якої і можливе створення стійкої і надійної системи фінансової безпеки.

Досягнуті в останні роки результати фінансової стабілізації поки не створили передумов для відображення загроз фінансової стійкості всіх секторів економіки, а за окремими напрямками навіть сприяли підтримці кризових явищ. Для того щоб держава могла виробити дієві заходи щодо захисту своїх інтересів у фінансовій сфері, необхідний постійний моніторинг стану цієї сфери з позиції фінансової безпеки, тобто постійний аналіз і відстеження зміни характеру дії факторів, що можуть викликати загрози фінансової безпеки країни.

При цьому для судження про рівень фінансової безпеки і розробки заходів щодо захисту національних інтересів в цій області необхідна кількісна оцінка фінансової ситуації з позиції фінансової безпеки. Ця оцінка, враховуючи широту проблем, що охоплюють завдання захисту фінансової безпеки країни, повинна здійснюватися за допомогою певного набору індикаторів стану фінансової сфери. Тому перелік економічних індикаторів, що використовуються для моніторингу загроз фінансової безпеки повинен бути досить широким з тим, щоб максимально повно і достовірно оцінювати всі сторони стану і розвитку фінансової сфери.

Практично немає жодного аспекту національної безпеки країни, який би безпосередньо не залежав би від рівня її фінансової безпеки. У той же час рівень самої фінансової безпеки в значній мірі залежить від рівня інших аспектів національної безпеки. Розгляд взаємозв'язків і взаємозалежностей між різними аспектами національної безпеки дозволяє визначити заходи по недопущенню, подолання або запобігання загроз національним інтересам країни.

Роль і значення фінансової системи в останні роки кардинально змінилося. З скромного механізму обслуговування економічних процесів фінанси перетворилися в могутній двигун сучасного розвитку економіки і суспільства, роль якого в умовах зростаючої глобалізації світових економічних і політичних відносин тільки посилюється. Сьогодні можна говорити з упевненістю, що фінанси стали самостійним сегментом економіки,

потенціал якого воістину колосальний. Фінансова сфера України залишається сьогодні одним з найбільш слабких її ланок. Тому в ситуації, що склалися протидію загрозам фінансової безпеки України є однією з найважливіших задач держави.

Загрози фінансовій безпеці - це фактори негативного характеру, що впливають на фінансову сферу економіки в цілому або її окремі сегменти, які дестабілізують економічну ситуацію в країні і перешкоджають нормальному розвитку суспільства, а також завдають їм значної шкоди. Межі між внутрішніми і зовнішніми загрозами не завжди носять чіткий характер, часто вони взаємообумовлюють один одного.

Однак, очевидно, що тривале збереження внутрішніх загроз в національній економіці країни робить її вразливою і в зовнішньому плані, оскільки, не справляючись з внутрішніми загрозами, держава позбавлена можливості проводити активну зовнішню політику, захищати інтереси вітчизняних товаровиробників, стимулювати експорт конкурентоспроможної продукції, здійснювати самостійну економічну і фінансову експансію на нових ринках. При ослабленій економіці і недосконалої фінансової системи Україна позбавлена реальної можливості впливати на політику міжнародних фінансових організацій.

Що стосується економічної і фінансової кризи – то це результат некомпетентності виконавчої гілки влади в питаннях бюджетної, податкової і грошово-кредитної політики, результат управління торгово-грошовим оборотом у «ручному режимі» без урахування законів ринкової економіки, результат нераціонального витрачання значної частини бюджету на зміст «безрозмірного» державного апарату усіх рівнів, результат зневаги контролем за індикаторами фінансової безпеки країни [24].

Аналіз основних показників розвитку вітчизняної економіки свідчить про її значний дисбаланс, що приводить до зменшення ефективного опору негативним ендогенним та екзогенним факторам, які впливають на стабільне функціонування фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської,

бюджетної та податкової систем. Для оцінювання стану фінансової безпеки України пропонується доцільність використання методичних рекомендацій Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України і Національного інституту проблем міжнародної безпеки України з урахуванням специфіки кожного фінансового сектору. Результати розрахунків представлено у таблиці 2.6 та 2.7.

За результатами розрахунків бачимо негативну тенденцію щодо збільшення частки простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів. Більше половини кредитів у загальному портфелі банків країни перебувають під ризиком несплати, що може привести до вкрай негативного впливу на фінансову стійкість банків. Загалом значення індикатора перевищує критичне протягом усього аналізованого періоду. Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті є оптимальним у 2018 р.

Таблиця 2.6

Показники фінансової безпеки України за секторами за 2013-2018 рр. [56]

№	Показник	Рік					
		2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. Банківська безпека							
1.1	Прострочені кредити/загальний обсяг, %	12,89	18,98	28,03	30,47	54,54	52,85
1.2	Банківські кредити/депозити в іноземній валюті, %	125,15	154,21	180,96	134,50	125,88	107,77
1.3	Іноземний капіталу/СК банків, %	27,37	31,48	35,04	39,58	46,34	48,05
1.4	Довгострокові кредити/ депозити, разів	1,76	2,83	3,89	4,13	3,41	3,76
1.5	Рентабельність активів, %	0,11	-3,99	-6,22	-15,55	-1,38	1,60
1.6	Співвідношення ліквідних активів та короткострокових зобов'язань, %	89,11	86,14	92,87	92,09	98,37	93,52
1.7	Частка активів 5 найбільших банків у сукупних, %	40,01	43,41	53,62	55,63	26,21	89,97
2. Безпека небанківського фінансового ринку							
2.1	Рівень проникнення страхування, %	1,96	1,71	1,50	1,48	1,46	0,98
2.2	Рівень капіталізації лістингових компаній, у ВВП	21,28	29,21	3,21	0,82	0,41	0,28
2.3	Рівень волатильності індексу ПФТС, кількість відхилень (-10%)	0,00	1,00	1,00	0,00	0,00	0,00
2.4	Частка страхових премій 3 найбільших СК у сукупних, %	13,50	15,60	14,70	18,90	21,30	14,90

Продовження таблиці 2.6

3. Боргова безпека							
3.1	Обсяг державного та гарантованого державою боргу/ ВВП, %	39,88	70,26	79,40	80,97	71,80	60,94
3.2	Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %	16,32	33,10	43,60	41,64	36,59	31,22
3.4	Індекс ЕМВІ + Україна	736,80	1 013,50	2 374,60	762,50	564,20	454,60
3.5	Офіційні міжнародні резерви/валовий зовнішній борг, %	68,23	22,91	36,99	42,58	48,37	51,89
4. Бюджетна безпека							
4.1	Дефіцит(профіцит) держбюджету/ВВП, %	-4,45	-4,98	-2,28	-2,94	-1,60	-1,66
4.2	Дефіцит(профіцит) держфондів, % до ВВП	-0,45	-1,02	-2,62	-2,1	-0,83	-0,25
4.3	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	30,43	29,11	32,94	32,84	34,08	33,28
4.4	Платежі з обслуговування та погашення держборгу/ доходи держбюджету, %	32,9	47,7	38,9	33,85	28,3	20,32

Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків перевищує позначку в 40% («небезпечне значення») у 2017 та 2018 роках, а в динаміці збільшується, що свідчить про зростання присутності іноземного капіталу на банківському ринку України. Співвідношення довгострокових кредитів та депозитів свідчить про те, що банки в останні чотири роки надають майже в чотири рази більші обсяги кредитів, ніж залучають депозитів. Такий дисбаланс є негативним, адже за несплати позичальниками боргів є високий ризик несплати зобов'язань банків за депозитами.

Рентабельність активів перебуває на низькому рівні майже протягом усього періоду, адже індикатор набуває від'ємних значень, що свідчить про загальну збитковість діяльності банків України. Додатне значення показника простежується лише у 2013 та 2018 роках. Співвідношення ліквідних активів та короткострокових зобов'язань за останні чотири роки перевищує 90%, перебуваючи в межах оптимального значення, що свідчить про можливість майже повного покриття короткострокових зобов'язань ліквідними активами.

За результатами розрахунку частки активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи можемо дійти висновку про значне зростання рівня монополізації банківського ринку, адже майже 90% загального обсягу активів належать 5 найбільшим банкам. Рівень проникнення

страхування в динаміці зменшується та є вкрай низьким. Значення у 0,98% нижче критичного, а за такої ситуації страхування не має змогу позитивно впливати на розвиток економіки й не відіграє суттєву роль у соціально-економічних відносинах держави.

Рівень капіталізації лістингових компаній надзвичайно малий (0,28% станом на 2018 рік), а в останні чотири роки є значно меншим за критичне значення (15%). Рівень волатильності індексу ПФТС в останні три роки набуває оптимального значення, а саме 0. Страховий ринок є дещо монополізованим, адже на топ-3 страхові компанії припадає майже 15% страхових премій [61].

Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП складає 60,94% станом на 2018 рік. Це надзвичайно високе значення, що перетинає критичну позначку. Позитивною є тенденція до зменшення на 20,03 п.п. порівняно з 2016 роком. Валовий зовнішній борг по відношенню до ВВП становить 31,22% (в межах оптимального значення) у 2018 році.

У 2016 році середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку складала всього 9,16%. Загалом можна зазначити, що цей показник перевищує критичне значення у 2018 році. Чіткої динаміки за індексом ЕМВІ + Україна не простежується. Так, у 2014 році індикатор значно збільшився до позначки 1 013,5, проте зростаюча динаміка простежується до 2015 року, а надалі значення показника зменшується. Зменшення за останні чотири роки складає 1 920 п. За останні п'ять років значення індикатору відношення обсягу офіційних міжнародних резервів збільшилось на 28,98 п.п. Проте негативним фактом залишається значне перевищення валового зовнішнього боргу над резервами.

За проаналізований період найбільшого значення показник відношення дефіциту державного бюджету до ВВП мав у 2014 році, складаючи 4,98%, однак з 2015 року спостерігається тенденція до зниження показника, а станом на 2018 рік показник набув значення -1,66% (оптимальне).

Дефіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління до ВВП також не має основної тенденції. З 2013 року спостерігається тенденція до зниження, однак у 2015 році показник знову зростає, маючи значення -2,62%. У 2018 році показник набув значення -0,25%.

Також, зафіксована тенденція до збільшення рівня перерозподілу ВВП через зведений бюджет (до 33,28% станом на кінець 2018 року, що є задовільним значенням).

Так, доведено, що відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету має стійку тенденцію до зростання протягом 2013-2016 років, однак з 2017 року показник незначно знизився, становлячи у 2018 році 20,32% (зона критичних значень).

Дослідивши стан валютної безпеки (табл. 2), ми з'ясували, що значення індексу офіційного курсу національної грошової одиниці до долара США найвищого значення набуло у 2015 році (1,96), коли воно перебувало в зоні критичних значень. З 2016 року індекс пішов на спад, а у 2018 році він набув значення 1,02, однак спостерігається знецінення національної валюти України.

Різниця між форвардним та офіційним курсом гривні за 2013-2018 роки набула найбільшої різниці у 2014 році, становлячи -454,18 грн., що пояснюється погіршенням політичної та економічної ситуації в країні. У 2018 році різниця зменшилась, становлячи -2,17, що є найменшим значенням за проаналізований період. Зниження валютного курсу можна пояснити тим, що населення в умовах економічних та політичних негараздів схильне змінювати пріоритети щодо вибору активів для збереження заощаджень. Валові міжнародні резерви України, місяців імпорту у 2015-2017 роках зростали. У 2018 році показник зріс на 0,7 місяців імпорту.

Частка кредитів в іноземній валюті у 2013 році була відносно невисокою та становила 33,83. Деяке покращення, яке спостерігалось у 2015-2016 роках,

було нівельоване зміною валютного курсу. Однак у 2018 році показник становив 42,78%, що демонструє зниження частки валютних кредитів.

Динаміка сальдо купівлі-продажу населенням свідчить про досягнення критичної межі валютних заощаджень. Основні обсяги заощаджень були трансформовані в валюту у 2013-2014 роках, однак з 2015 року домогосподарства реалізовували валюту, причиною чого буда недостатність доходів для покриття їх витрат. Рівень доларизації грошової маси виріс до критичного, що зумовило зниження нормованої оцінки цього показника. Головною причиною зростання стала динаміка зміни курсу гривні. Фактично такий самий або менший обсяг доларових депозитів у гривневому вираженні формує більшу частку грошової маси [43].

У 2013-2018 роках питома вага готівкових коштів у загальному обсязі грошової маси коливалась від 26,16% до 28,46%, тобто майже третина коштів обертається поза банками та не контролюється банківською системою, що відзначає негативну тенденцію. Збільшення частки готівки, яка перебуває поза банками, ускладнює стан розрахунків та кредитний потенціал банків.

Таблиця 2.7

Показники фінансової безпеки України за секторами (валютний та грошово-кредитний) за 2013-2018 рр. [56]

№	Показник	Рік					
		2013	2014	2015	2016	2017	2018
5. Валютна безпека							
5.1	Індекс зміни офіційного курсу гривні до долара США, середній за період	1,00	1,41	1,96	1,16	1,04	1,02
5.2	Різниця між форвардним та офіційним курсом гривні, грн.	-24,70	-454,18	-2,73	9,09	-8,78	-2,17
5.3	Валові міжнародні резерви України, місяців імпорту	2,70	1,00	3,20	3,70	3,60	3,40
5.4	Частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі, %	33,82	46,31	55,81	49,43	43,87	42,78
5.5	Сальдо купівлі-продажу населенням іноземної валюти, млрд. дол. США	-1,16	-0,79	1,55	2,48	2,14	1,48

Продовження таблиці 2.7

5.6	Рівень доларизації грошової маси, %	27,24	32,16	32,17	32,87	31,90	29,25
6. Грошово-кредитна безпека							
6.1	M0/M3, %	26,16	29,57	28,44	28,51	27,51	28,46
6.2	Різниця між процентними ставками за кредитами та процентними ставками за депозитами (крім НБУ), п. п.	4,90	4,55	5,93	5,46	6,28	6,32
6.3	Рівень середньозваженої процентної ставки за кредитами в національній валюті відносно індексу споживчих цін, п. п.	16,33	5,52	-26,87	4,64	1,96	8,23
6.4	Частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам, у загальній структурі кредитів, %	15,08	13,24	10,68	10,17	12,01	14,13
6.5	Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів, %	66,34	53,85	44,25	50,59	56,15	57,24
6.6	Загальний обсяг вивезення фінансових ресурсів за межі країни, млрд. дол. США	10,50	11,90	15,60	15,10	14,30	13,87

У 2018 році показник різниці між процентними ставками за кредитами, наданими депозитними корпораціями, та процентними ставками за депозитами становив 6,32 п.п., що свідчить про швидше зростання процентних ставок за кредитами, ніж за депозитами. Рівень середньозваженої процентної ставки за кредитами, наданими депозитними корпораціями (крім НБУ) в національній валюті, відносно індексу споживчих цін мав оптимальне значення лише у 2017 році.

Частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам у загальній структурі кредитів, наданих резидентам за проаналізований період, постійно зменшується, однак залишається в межах критичних значень (5-9%).

Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів характеризує наміри банків щодо довгострокових інвестицій. Оптимальне значення показника має перебувати на рівні 60%. Отже, як ми бачимо, у 2013 році показник відповідає зазначеному рівню, однак надалі спостерігається тенденція до зменшення.

На основі розрахованих показників фінансової безпеки України за секторами було визначено значення інтегрального показника фінансової безпеки України (рис. 2.1).

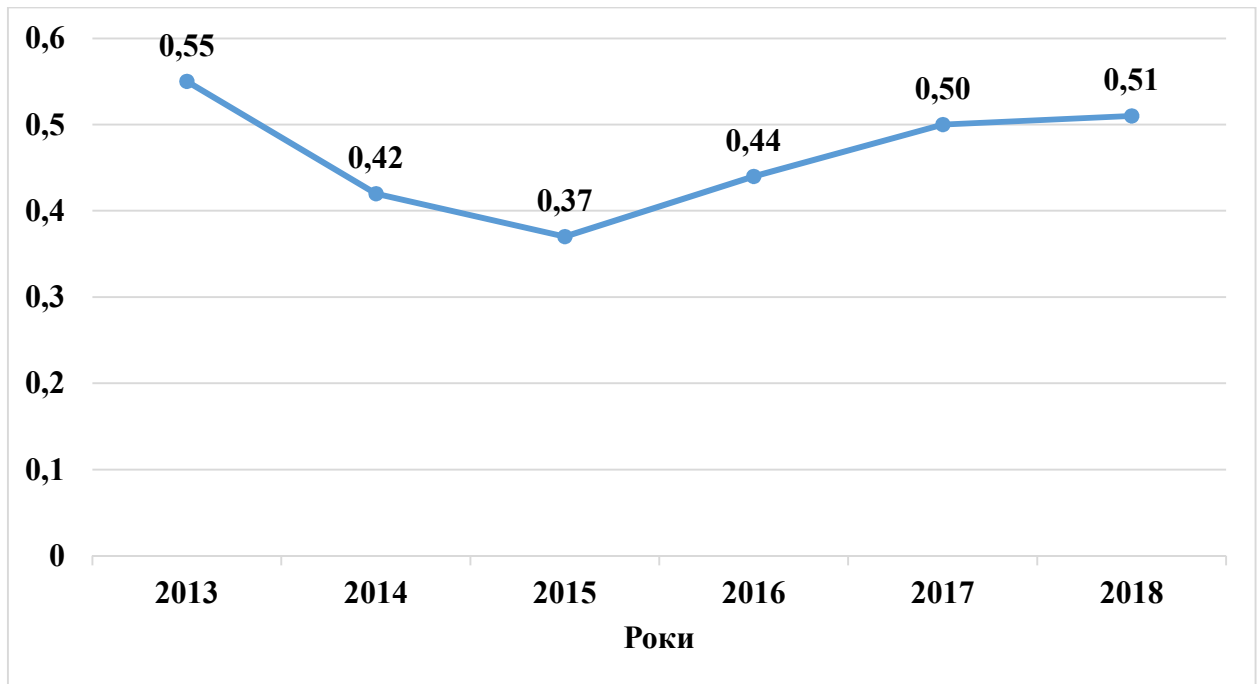

Рис. 2.1 Значення інтегрального показника фінансової безпеки України за 2013-2018 роки [23]

Підсумовуючи наведене вище, слід зазначити, що сучасна динаміка суспільних процесів в Україні та світі зумовлює необхідність формування адекватної, ефективної та економічно виправданої системи захисту національних інтересів і забезпечення національної (у тому числі економічної і фінансової) безпеки. Стратегічною метою політики національної безпеки України є забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності, національної єдності на основі демократичного поступу суспільства та держави, дотримання прав і свобод людини й громадянина, створення умов для динамічного зростання економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення. Як зазначається у Стратегії національної безпеки України, забезпечення прийняттого рівня економічної безпеки неможливе без здійснення структурної перебудови і підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Для цього необхідно насамперед поліпшити інвестиційний клімат, зокрема, шляхом забезпечення

дієвого захисту права власності, удосконалення регуляторного та корпоративного законодавства, обмеження монополізму, розвитку фінансового та фондового ринків. Одним із найважливіших завдань у цьому контексті є реформування податкової системи, забезпечення спрямованості фіскальної політики держави на зменшення частки усіх складових матеріальних витрат в економіці [24].

Необхідно підвищити ефективність використання державних коштів, забезпечити дієвий державний контроль за діяльністю суб'єктів природних монополій, прозорість використання ними фінансових ресурсів, ефективність тарифної та регуляторної політики. Заходи економічної політики держави слід спрямовувати також на зміцнення фінансового стану суб'єктів господарювання, забезпечення зростання їх рентабельності та капіталізації. Не менш важливо забезпечити подолання тінізації економіки та припинення відпливу капіталів за кордон; збалансований розвиток бюджетної сфери; внутрішню і зовнішню захищеність національної валюти, її стабільність, захист інтересів вкладників; здійснення виваженої політики внутрішніх і зовнішніх запозичень.

2.3. Оцінка результатів існуючого механізму управління фінансовою безпекою України

В сучасних економічних реаліях, стабільне функціонування держави та її суб'єктів багато в чому залежить від ефективного забезпечення економічної безпеки. В системі економічної безпеки держави важливою складовою є фінансова безпека, оскільки фінансова основа сталого соціально-економічного розвитку держави багато в чому визначається станом його фінансової системи.

Місце фінансової безпеки в системі забезпечення безпеки держави відображено на рисунку 2.2. Декомпозиція фінансової безпеки держави, показує, що основою фінансової безпеки виступає національна безпека, яка полягає у створенні умов сталого, надійного функціонування фінансової

системи країни, успішного подолання внутрішніх і зовнішніх загроз у фінансовій сфері.

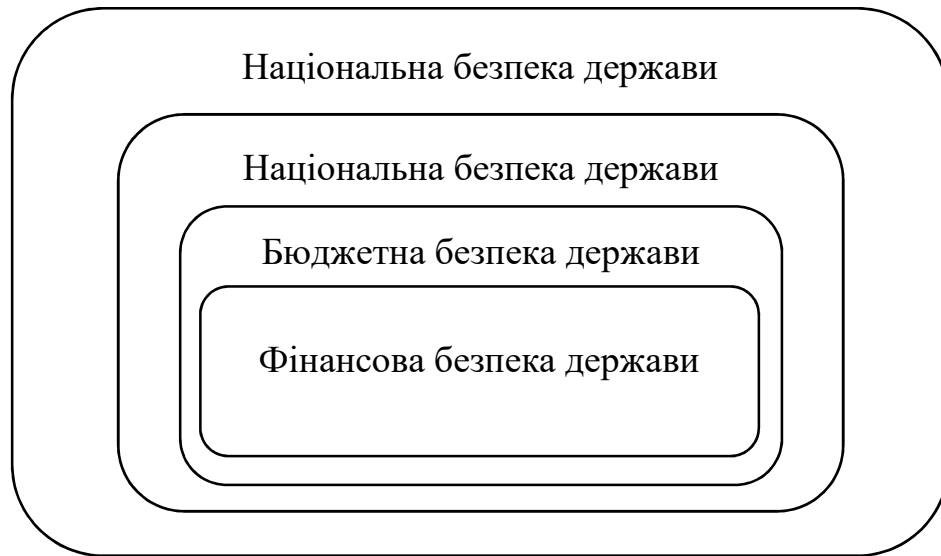

Рис. 2.2 Декомпозиція фінансової безпеки держави [28]

Основними завданнями керівників і органів державної влади, що входять в підсистему суб'єкта управління фінансовою безпекою є [50-51]:

- ✓ забезпечити стійкість економічного розвитку країни;
- ✓ забезпечити стійкість фінансової системи держави з підтриманням основних фінансово-економічних показників на заданому рівні (щоб уникнути дефіцитів бюджетів всіх рівнів, повне покриття зобов'язань держави як зовнішніх так і внутрішніх, рівень збирання податкових і неподаткових доходів, з урахуванням оптимального податкового навантаження та ін.)
- ✓ нейтралізувати вплив світових фінансових криз і навмисних дій світових чинників (держав, транснаціональних корпорацій, субдержавного угруповань та ін.), тіньових структур на національну економічну та соціально-політичну систему;
- ✓ запобігати великомасштабну витік капіталу з країни, обмежувати перелив капіталу з реального сектора економіки;
- ✓ запобігати конфліктам на всіх рівнях влади держави пов'язані з розподілом і використанням бюджетних ресурсів країни;
- ✓ проводити профілактику щодо запобігання злочинів і адміністративних правопорушень у сфері державних фінансів.

Методична складність полягає в розробці точних критеріїв і рівнів порогових значень показників фінансової безпеки. Система фінансової безпеки є відкритою і здійснює постійну взаємодію з зовнішнім середовищем, отже, стан фінансової безпеки можна охарактеризувати як стан динамічного і не завжди стійкої рівноваги. На трансформацію параметрів системи фінансової безпеки впливають екзогенні та ендогенні фактори, що формують загрози фінансової безпеки держави. Зовнішньоекономічна та зовнішньополітична кон'юнктура породжує екзогенні фактори. Дані фактори, формують загрози спрямовані на підрив фінансової системи держави та її стійкості.

Аналіз політичного механізму забезпечення фінансової безпеки держави сьогодні є особливо актуальним, оскільки відбуваються в Україні процеси вимагають забезпечення стабільності в фінансово-кредитній сфері, а також диверсифікації підходів до змістовної оцінки характеру і рівнів численних загроз фінансовій безпеці держави. Використання кількісних і якісних критеріїв для оцінки фінансової безпеки дозволяє реально поглянути на ці загрози. Їх можна умовно розділити на зовнішні і внутрішні. До числа зовнішніх відносяться такі, як використання зовнішньої державної заборгованості іноземними кредиторами для маніпулювання прийняттям економічних і політичних рішень органами державної влади.

Серйозною проблемою є нерозвиненість правозастосовчої практики в сфері забезпечення фінансової безпеки України. В першу чергу необхідно відзначити ризики, пов'язані з високим рівнем корупції в державному апараті, соціальними протиріччями в українському суспільстві і соціальною поляризацією, нестабільним характером законодавства в податковій сфері, суперечливістю нормативно-правових актів у фінансово-кредитній, податковій, інвестиційній сферах.

Значну загрозу фінансовій безпеці держави становлять проблеми законодавчого забезпечення її регулювання і прогалини в законодавстві. В першу чергу мова йде про відсутність прописаних нормативних дій щодо

конкретних фактів, правовий вакуум, пов'язаний з невідповідністю вже прийнятих законодавчих актів стрімко змінюється соціальної і політичної обстановки в країні і в світі [62].

Правове регулювання фінансових відносин багато в чому відрізняється низькою ефективністю в силу суперечливості існуючих нормативно-правових актів. У свою чергу, ця суперечливість в негативному плані впливає на характер забезпечення фінансової безпеки в українській державі.

Що стосується масштабних «перевірок» фінансової стійкості української держави, то одним з найбільш ефективних іспитів на міцність для вітчизняної фінансової системи стала світова фінансово-економічна криза. Українська економіка зазнала серйозних збитків. В першу чергу через характер її розвитку, який багато в чому забезпечувався специфікою видобувної галузі та знаходиться, відповідно, в залежності від цін на міжнародних ринках. Разом з тим соціально-економічні та політичні проблеми, що стояли на той період перед державою, також стали однією з головних причин значного збитку, понесеного українською економікою в дні світової фінансово-економічної кризи [2].

Серйозну загрозу фінансовій безпеці України представляє нестабільність розвитку її економічної системи внаслідок слабкої інвестиційної активності, зниження темпів іноземних інвестицій, залежно банківського сектора від іноземного капіталу, експансії банків з іноземним капіталом, виникненням складнощів в отриманні кредитних ресурсів; наявність значної кількості адміністративних бар'єрів і корупції серед державних службовців; недостатнього рівня фінансування високотехнологічних галузей економіки, а також високі ризики в сфері венчурного виробництва.

Зростання зовнішнього боргу України являє собою серйозну перешкоду повноцінному фінансовому та економічному розвитку країни. В першу чергу, необхідно відзначити, що відсутність нормативно-правового забезпечення реформ на належному рівні є також однією з причин самої можливості

зростання зовнішнього боргу української держави. Законодавство країни не передбачає будь-яких перешкод для керівних органів у напрямку взяття зовнішніх позик, в результаті складається ситуація, коли борги беруться при одному уряді, а платить за ним вже інший уряд в наступний відрізок часу. Зовнішній державний борг виникає в результаті певної фінансової політики держави і в значній мірі залежить від особливостей функціонування правлячого режиму, його прагнення убезпечити себе за допомогою використання іноземних кредитів для стабілізації соціально-економічної та політичної обстановки в країні.

Зростання державних боргів країн Євросоюзу може в недалекому майбутньому привести до економічної кризи цього наддержавного утворення. В першу чергу, в силу нерівномірного фінансово-економічного розвитку держав Євросоюзу. Перш за все, мова йде про Грецію, Португалію, Італії та Іспанії. Ці традиційно відсталі в економічному відношенні країни Європи і в даний час знаходяться не в кращому економічному стані [26,29].

Досить часто фінансова безпека держав ставиться в безпосередню залежність від економічної безпеки. До основних економічних загроз відносяться:

- ✓ одночасний різкий спад промислового виробництва і недоспоживання основною масою населення товарів і послуг;
- ✓ не виправдане зростання цін на енергоресурси;
- ✓ зростання вартості транспорту;
- ✓ розрив сформованих господарських зв'язків;
- ✓ порушення сфери грошового обігу (нестача «живих» грошей);
- ✓ ослаблення творчої і трудової активності населення;
- ✓ велика залежність від поставок зарубіжних країн, слабка кооперація з підприємствами найближчих регіонів і ближнього зарубіжжя;
- ✓ зниження рівня якості продукції та її конкурентоспроможності;
- ✓ недостатня надійність енергопостачання відповідальних споживачів, недостатні запаси палива і резервних джерел енергопостачання;

- ✓ перевантаженість транспортних магістралей;
- ✓ низька живучість системи зв'язку в умовах порушень енергопостачання;
- ✓ перехід частини торгових центрів під контроль окремих угруповань і кримінальних структур.

Основними передумовами, що збільшують виникнення загроз економічного характеру є:

- ✓ диктат інфляційного і спекулятивного капіталу;
- ✓ переважання приватних і корпоративних інтересів над суспільними;
- ✓ криміналізація економіки;
- ✓ можливий відхід державної влади від розумного регулювання в сфері економіки;
- ✓ високий рівень монополізації економіки і виробництва; диктат іноземної валюти над гривнею;
- ✓ перехід від нормальних товарно-грошових відносин на методи взаємозаліків;
- ✓ боргів і інші не прийняті в цивілізованих країнах форми економічних відносин;
- ✓ різка відмінність рівня оплати праці для працівників у різних сферах економіки та організаціях різних форм власності;
- ✓ нерегульованість виробничо-господарських зв'язків суб'єктів власності.

Реалізація зазначених загроз може призвести до ланцюговому процесу реалізації загроз соціального, політичного, екологічного і техногенного характеру; економічній кризі. Що стосується України, то в її фінансово-економічній сфері виділяються наступні основні ризики [17]:

- 1) низька ефективність державної стратегії економічної і фінансової політики, що виявляється у відсутності чітких уявлень про розвиток держави в економічній сфері;

- 2) зниження продуктивності вітчизняних галузей промисловості, недостатній рівень залучення іноземних інвестицій в українську економіку;
- 3) залежність економіки країни від видобувного сектора і, відповідно, від світового рівня цін на енергоносії;
- 4) низький рівень розвитку обробної промисловості, нездатність конкурувати з розвиненими державами в деяких інноваційних галузях промисловості;
- 5) зовнішній фінансовий борг України іншим країнам і міжнародним фінансово-кредитним організаціям;
- 6) криміналізація вітчизняної економіки, корумпованість державного апарату і малоконтрольованої вивезення капіталів за кордон;
- 7) низька продовольча безпека країни, обумовлена недостатнім рівнем продуктивності сільськогосподарського комплексу сучасної України.
- 8) необхідно відзначити, що на міждержавному рівні до основних ризиків у сфері фінансової безпеки відносять світові фінансово-економічні кризи, відтоки капіталів в офшорні зони, корупцію і тінізація економіки, бюджетні розкрадання і нерациональне використання бюджетних коштів. Необхідно виділити основні критерії ризиків держави в сфері фінансової безпеки. До них відносяться, в першу чергу, детермінанти виникнення ризиків і фактори, що впливають на їх появу, тривалість ризиків, можливість усунення ризиків за допомогою використання адміністративних можливостей, політико-правових та фінансово-економічних важелів протидії.

Отже, з урахуванням окреслених питань, щодо стану фінансової безпеки України та системи її управління, автором запропоновано власний механізм управління фінансової безпеки, як це представлено на рис. 2.2.

Таким чином, фінансова система має трирівневу структуру. Відповідно до цього система забезпечення фінансової безпеки країни так само включає три рівні: макрорівень, мезорівень і мікрорівень. На кожному рівні система фінансової безпеки формується такими основними підсистемами:

- ✓ нормативно-правове забезпечення та регулювання фінансової безпеки;

- ✓ суб'єкт управління фінансовою безпекою;
- ✓ об'єкт управління фінансовою безпекою;
- ✓ оцінка стану і результатів забезпечення фінансової безпеки.

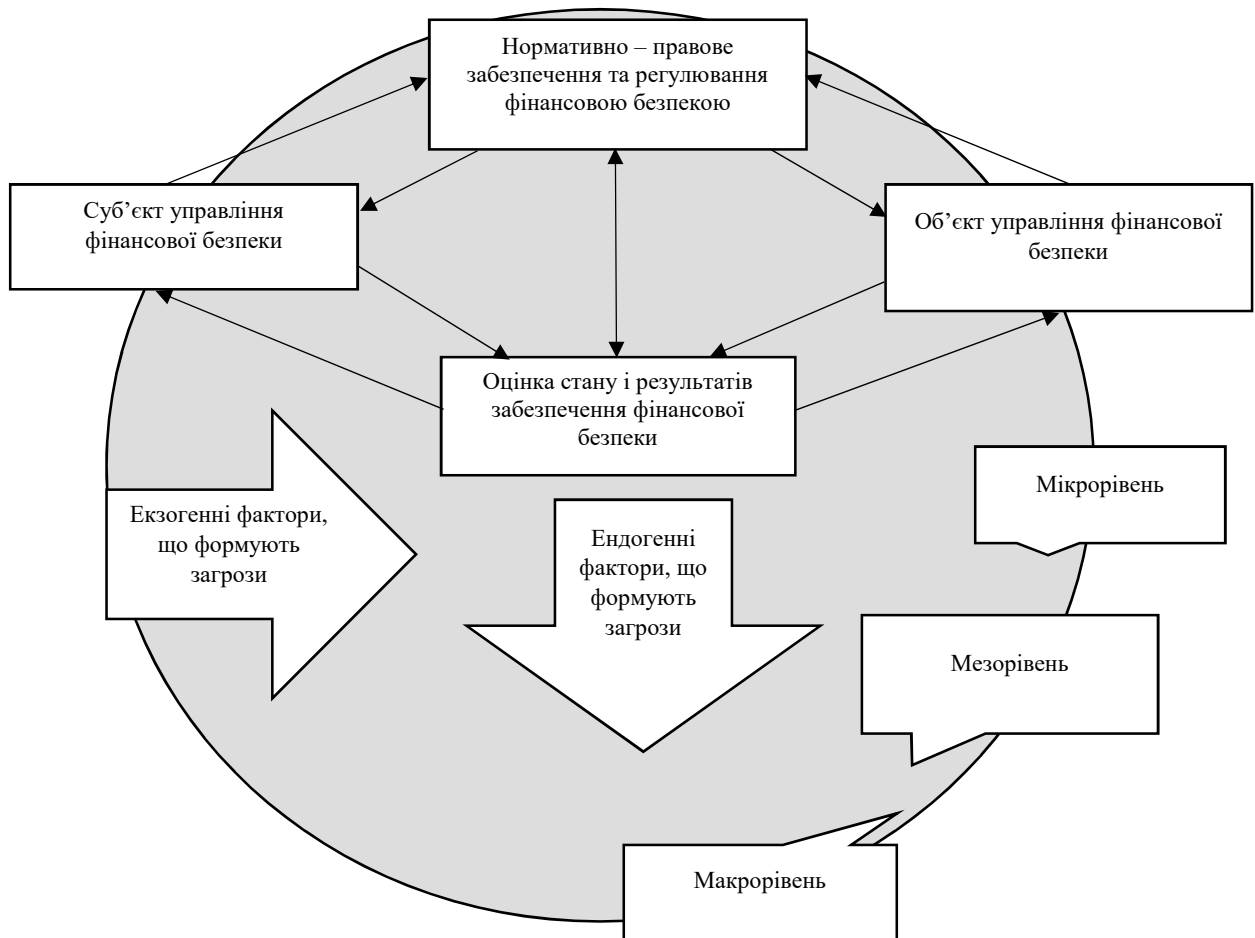

Рис. 2.2 Механізм управління фінансовою безпекою держави

– складено автором з використанням джерел [14,42,46,59]

Необхідно відзначити, що рівні та підсистеми фінансової безпеки взаємодіють один з одним, ґрунтуючись на принципі зворотного зв'язку. За допомогою цього досягається динамічна взаємодія всіх елементів в системі фінансової безпеки. Охарактеризуємо виділені підсистеми фінансової безпеки на кожному рівні.

До підсистеми суб'єкта управління фінансової безпекою по виділеним рівням включаються:

- ✓ на макрорівень: керівники і органи державної влади, що займаються питаннями складання, розгляду, затвердження, виконання, обліку і аналізу, контролю за фінансовою безпекою;

✓ на мезорівень: керівники та органи державної влади суб'єктів, що займаються питаннями складання, розгляду, затвердження, виконання, обліку і аналізу, контролю за фінансовою безпекою;

✓ на мікрорівень: керівники та органи місцевого самоврядування, які займаються питаннями складання, розгляду, затвердження, виконання, обліку і аналізу, контролю за місцевими бюджетами.

Проблеми економічних умов життя суспільства в сучасних умовах набули особливої гостроти. Економічна захищеність кожної окремої особистості – найважливіша характеристика стійкого і стабільного розвитку суспільства в цілому. Отже, в умовах господарювання, що склалися слід визнати гостру необхідність і високу важливість формування ефективних механізмів забезпечення бюджетної безпеки, що зміцнить фінансову основу сталого соціально-економічного розвитку держави та підвищення бюджетної забезпеченості його громадян.

Висновки до розділу 2

В умовах посткризового розвитку економіки, нестабільності зовнішнього середовища і браку фінансових ресурсів одна з головних задач господарюючого суб'єкта – визначення оптимальної стратегії управління фінансовою безпекою підприємства.

На основі здійсненого фінансового аналізу господарської діяльності ТОВ «МКМ Восток», було зроблено наступні висновки:

1) сума активів підприємства зростає на 25,24% за рахунок збільшення основних засобів та інших необоротних активів. У складі майна переважають необоротні активи - на початок 2018 року становлять 33,07%, а на кінець 2018 року - 74,32%. У складі необоротних активів спостерігаються 43 позитивні зміни щодо основних засобів та інших необоротних активів. Вартість основних засобів за 2018 звітний рік збільшилася на + 1,25%, а інші необоротні активи - на 11,22%.

2) показники короткострокових зобов'язань збільшилися на 9,1%, так як на початок 2018 року показник становив 82,1%, то на кінець року збільшився до 91,2%. Це сталося за рахунок суми і частки заборгованості перед постачальниками і підрядниками;

3) спостерігається незначне збільшення показника коефіцієнта абсолютної ліквідності становить +0,01. Коефіцієнт проміжної ліквідності протягом року стабільний. При цьому коефіцієнт поточної ліквідності має негативну зміну і становить - 0,6;

4) коефіцієнт концентрації позикового капіталу вище норми, але показник прагне до нормального обмеження. Ці дані свідчать про те, що на підприємстві спостерігається негативна тенденція, пов'язана з залученням інвесторів;

5) на основі проведеного дослідження фінансового стану ТОВ «МКМ Восток», можна зробити висновки про необхідність впровадження системи

заходів щодо поліпшення фінансового стану підприємства з метою підвищення ефективності управління фінансовою безпекою підприємства.

Результати проведеного аналізу фінансової безпеки України показують, що зміцнення фінансової безпеки потрібно здійснювати в усіх проаналізованих секторах:

1) відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП складає 60,94% станом на 2018 рік. Це надзвичайно високе значення, що перетинає критичну позначку;

2) дефіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління до ВВП також не має основної тенденції. З 2013 року спостерігається тенденція до зниження, однак у 2015 році показник знову зростає, маючи значення -2,62%. У 2018 році показник набув значення -0,25%;

3) відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету має стійку тенденцію до зростання протягом 2013-2016 років, однак з 2017 року показник незначно знизився, становлячи у 2018 році 20,32% (зона критичних значень).

Було визначено, що заходи економічної політики держави слід спрямовувати також на зміцнення фінансового стану суб'єктів господарювання, забезпечення зростання їх рентабельності та капіталізації. Не менш важливо забезпечити подолання тінізації економіки та припинення відпливу капіталів за кордон; збалансований розвиток бюджетної сфери; внутрішню і зовнішню захищеність національної валюти, її стабільність, захист інтересів вкладників; здійснення виваженої політики внутрішніх і зовнішніх запозичень.

Отже, незважаючи на окреслення основних шляхів приєднання до глобальної системи міжнародних стандартів нормативно правового забезпечення фінансової безпеки, національні стандарти – вимагають удосконалення. Посилення методологічних засад в забезпеченні фінансової безпеки має відбуватися напрямом модернізації діючих та створення

оновлених державних інститутів, які забезпечуватимуть підвищення продуктивність праці на якісно новій основі та економічне зростання.

З урахуванням окреслених питань, щодо стану фінансової безпеки України та системи її управління, автором запропоновано власний механізм управління фінансової безпеки, відповідно до якого фінансова система повинна мати має трирівневу структуру: макрорівень, мезорівень і мікрорівень. На кожному рівні система фінансової безпеки формується такими основними підсистемами: нормативно-правове забезпечення та регулювання фінансової безпеки; суб'єкт управління фінансовою безпекою.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ

3.1. Напрями удосконалення управління фінансовою безпекою підприємства

Завдання сучасного розвитку українських підприємств, пов'язані з постійним подоланням кризових ситуацій, визначають особливі вимоги до фінансової стійкості підприємства як стратегічного фактору фінансової безпеки діяльності підприємства, зростання її ділової активності та інвестиційної привабливості. В умовах глобалізації економічного простору в суспільстві проблема управління фінансовою стійкістю підприємства набуває пріоритетний характер. Вирішення цієї проблеми настійно вимагає вдосконалення системи управління фінансовою стійкістю підприємства, що дозволяє забезпечити ефективне управління всім підприємством.

У практичному сенсі механізм управління фінансовою стійкістю являє собою процес, що складається з черговості наступних заходів [65]:

- ✓ оцінка фінансової стійкості організації та визначення її типу;
- ✓ дослідження і визначення ступеня впливу на фінансову стійкість взаємопов'язаних внутрішніх і зовнішніх чинників;
- ✓ розробка моделі фінансової стійкості організації з послідовним комплексом заходів з ефективного управління фінансовими ресурсами;
- ✓ реалізація заходів з управління фінансовими ресурсами організації.

Механізм управління фінансовою стійкістю також має на увазі створення ефективної схеми її моніторингу, яка повинна включати комплекс заходів, диференційованих за стадіями життєвого циклу підприємства і пов'язаних з визначенням цілей і завдань проведення моніторингу, зі збором і підготовкою вихідної інформації, аналізом фінансової стійкості з використанням різних методів, здійсненням прогнозування фінансової

стійкості, а також контролем отриманих результатів та їх архівуванням для подальших досліджень.

Основна роль в механізмі управління фінансовою стійкістю відводиться широкому використанню внутрішніх і зовнішніх механізмів стабілізації, які дозволяють зняти загрозу банкрутства, позбавити підприємство від зайвого використання позикового капіталу, прискорити темпи економічного зростання. Як правило, до основних елементів механізму управління фінансовою безпекою підприємства відносять:

- ✓ усунення неплатоспроможності;
- ✓ підтримання (відновлення) фінансової стійкості.

Неплатоспроможність може бути ліквідована в короткий термін за рахунок спеціальних фінансових операцій, проте, вона може виникнути знову, якщо не буде відновлена до безпечного рівня фінансова стійкість підприємства;

- ✓ забезпечення фінансової рівноваги в тривалому періоді.

Повна фінансова стабілізація досягається тоді, коли підприємство забезпечило собі умови тривалого фінансової рівноваги і прискорення темпів економічного розвитку - скоригована діюча фінансова стратегія або вироблена нова, більш ефективна [4].

В свою чергу, в умовах посилення процесів глобалізації в ринковому середовищі, технологічних і фінансових змін зростають масштаби корпоративного бізнесу, ускладнюється його організаційна структура, збільшується кількість факторів зовнішнього і внутрішнього середовища бізнесу, що впливають на його ефективність і результативність. Однак принципово новим, з нашої точки зору, в розвитку інтеграційних процесів є залежність фінансових результатів і стійкості розвитку бізнесу від очікувань контрагентів економічного простору.

Так як ключовою характеристикою бізнесу як економічної системи є вартість, то ці очікування в кінцевому підсумку є очікування з приводу зміни в майбутньому поточної вартості бізнесу, що відображає результат минулої діяльності бізнесу.

Вартість бізнесу в цьому випадку залежить головним чином від майбутніх вигод, які будуть отримувати власник або інвестор даного підприємства. Отже, особливу роль у формуванні вартості підприємства відіграють очікування, пов'язані з майбутнім створенням вартості. Однак цей факт не завжди коректно відображає ринкову капіталізацію підприємства.

Посилення впливу очікувань або перспектив у розвитку бізнесу на фінансові результати, підвищення чутливості бізнесу до змін у зовнішньому середовищі внаслідок глобалізації економічного простору в комплексі зумовлюють необхідність розвитку нової парадигми управління фінансами комерційної організації. Широке поширення набуло використання в сучасній фінансовій теорії інструментарію класичного стратегічного менеджменту (сценарний підхід, управління за відхиленнями, виділення ключових факторів, побудова «дерева» цілей і н).

Найбільш перспективним у даний час є розвиток теорії фінансового менеджменту в контексті менеджменту на основі очікувань (Expectations Based Management - EBM). EBM є сполучною ланкою між заданими критеріями ефективності діяльності, системою її оцінки і досягнутими результатами. В даний час Т. Коуплендом, А. Долгофф, Дж. Соросом переконливо доведено, що очікування сильніше впливають на сукупний дохід акціонерів і курсову вартість акцій підприємства, ніж будь-який інший показник. Виходячи з вже не викликають сумніву тверджень, що «реакція ринку на зміну в очікуваннях щодо динаміки прибутку в довгостроковому аспекті в 8 - 10 разів сильніше, ніж реакція на динаміку прибутку в наступному році; очікування щодо динаміки прибутку в наступному році не надто сильно впливають на рентабельність капіталу в порівнянні з очікуванням щодо динаміки прибутку в довгостроковому аспекті; пересуди і чутки навколо справ підприємства знижують потенційний дохід інвесторів », випливає кілька висновків, що мають важливе концептуальне значення:

1. Ефективне управління фінансовою стійкістю підприємства можливо тільки в рамках системи менеджменту на основі очікувань (EBM), а

забезпечення фінансової стійкості доцільно розглядати в довгостроковому і короткостроковому аспектах.

2. Причинно-наслідковий зв'язок між ефективністю виробничого процесу (або, іншими словами, діяльністю підприємства як трансформаційного ядра господарюючого суб'єкта) і рівнем фінансової стійкості підприємства (як його трансформаційної оболонки) проявляється при оцінці очікувань фінансово-господарських результатів підприємства. Тому традиційна оцінка ефективності діяльності підприємства повинна бути доповнена оцінкою порівняння з тим, наскільки виправдалися очікування від його діяльності.

3. Вибираючи стратегію фінансового управління, доцільно визначати діапазон прийнятних значень прибутковості об'єктів фінансування, включаючи і інвестиційні вкладення, в рамках довірчих інтервалів, а не обмежуватися одним можливим значенням.

4. В залежності від фінансової стратегії змінюється структура джерел фінансування підприємства. В процесі своєї діяльності підприємство постійно здійснює грошові виплати і потребує фінансових ресурсах. Активи високої ліквідності збираються на рахунках готівки і дозволяють підтримувати виробничий процес підприємства. Ліквідні активи і порівняні до них кошти тісно пов'язані з платіжками, які підприємство має здійснити в найближчому майбутньому і які мають високий ступінь затребуваності. єдиним показником, який узагальнює всі відомості про рух грошових коштів, що дозволяють прогнозувати платоспроможність підприємства в майбутньому, є грошовий потік.

Потік грошових коштів можна розглядати як процес перетворення фінансових ресурсів підприємства в чинники виробництва підприємства, попередньо виконавши роль фінансових запасів у вигляді касової готівки, поточних сальдових сум та інших готівкових коштів термінового надання.

В цілому потік грошових коштів являє собою різницю між надходженням і витрачанням грошей за певний період, показуючи

комбіновану інформацію про всі платежі, що здійснюються в цілому за різними статтями балансу, і рахунках прибутків і збитків, відображаючи початкове і кінцеве положення готівкових коштів підприємства.

Коливання готівкових коштів будуть визначатися: - джерелами у вигляді надходжень грошових коштів у зв'язку зі збільшенням кредитів; - витрачанням коштів на збільшення оборотних або необоротних активів, а також погашенням довгострокових і короткострокових зобов'язань підприємства.

Стан джерел і використання потоку грошових коштів показує, яким чином потік коштів може змінюватися через поточних операцій основного виду діяльності підприємства, фінансових операцій та реалізації інвестиційних проектів. Принциповою особливістю аналізу грошового потоку від реалізації інвестиційного проекту з урахуванням структури операцій основної діяльності підприємства є те, що рішення приймаються в рамках довгострокового періоду, який відрізняється високим ступенем невизначеності щодо розвитку бізнесу в майбутньому. В цьому випадку важко отримати достовірний прогноз ступеня ризику, рівня інфляції, а іноді і доходів в порівнянні з необхідними інвестиціями. Однак саме ці показники впливають на фінансову стійкість підприємства.

5. Гудвіл підприємства безпосередньо і непрямий вплив на фінансову стійкість підприємства за допомогою формування кредитної історії і довіри до репутації підприємства. Даний фактор більшою мірою впливає на рівень очікуваної фінансової стійкості в довгостроковому періоді, оскільки, як показують дослідження авторів концепції ЕВМ, «інформація про довгострокову перспективу набагато важливіше, ніж дані про прибуток в короткостроковому періоді, а чутки дуже шкодять динаміці курсу».

6. Система менеджменту, заснована на очікуваннях (ЕВМ), вимагає, щоб очікування, пов'язані з підприємством в цілому і з її окремими підрозділами, виправдовувалися з надлишком, при цьому конкретні показники в основі цих очікувань розробляються в процесі управління за результатами.

7. Ключові показники ефективності фінансових служб забезпечують зв'язок між результатами фінансового управління і заробітною платою фінансових топ-менеджерів, що підвищує їх зацікавленість в досягненні запланованих результатів.

8. Важливе значення має визначення комплексу ринкових очікувань щодо темпів зростання продажів, оборотності капіталу і фінансового левериджу, прибутковості вкладень, прибутку і його порівняння з фактично можливими для досягнення результатами.

Таким чином, для ТОВ «МКМ ВОСТОК» управління фінансовою стійкістю в контексті менеджменту, заснованого на очікуваннях, має виходити з таких принципів:

✓ гнучкості. Динаміка розвитку зовнішньої і внутрішньої середовища бізнесу обумовлює трансформацію чинників фінансової стійкості підприємства і характеризують їх показників. При цьому зовнішні чинники є некерованими і впливають на формування очікування акторів на ринку, а також на внутрішні чинники, змінюючи їх кількісну оцінку. У зв'язку з цим оптимальна модель управління підприємства залежить від вибору ключових внутрішніх чинників і кількісних індикаторів, що відображають цільові установки. Система управління фінансовою стійкістю підприємства повинна передбачати елементи, що відповідають за управління змінами зовнішніх і внутрішніх факторів, які аналізують їх вплив на отримані результати;

✓ варіантності (поліелементних). Ефективність управління фінансовою стійкістю підприємства є результатом взаємодії ключових факторів, які відображають основні напрямки діяльності підприємства, який дозволяє забезпечити перевищення ROI над очікуваною нормою прибутковості підприємства;

✓ збалансованості результатів. Взаємозв'язок факторів фінансової стійкості визначає необхідність їх балансування і побудова управління фінансовою стійкістю підприємства як єдиної системи, яка, в свою чергу, є

підсистемою системи фінансового управління підприємством на основі збалансованої системи показників;

✓ динамічного різноманіття структури капіталу. Процес управління фінансовою стійкістю підприємства має безперервний характер і повинен бути спрямований на досягнення стратегічних цілей фінансового управління підприємством за допомогою зміни комбінації капіталу за джерелами і обсягами фінансування, яка динамічна і з часом змінюється під впливом появи у економічних суб'єктів нових інвестиційних потреб;

✓ невизначеності. Невизначеність є функцією кількості і якості інформації, якою володіє підприємство з приводу конкретного фактору. Посилення процесів глобалізації економіки призводить до тісного взаємозв'язку зовнішніх чинників з внутрішніми факторами, що формують фінансову стійкість підприємства, причому найбільш складними для аналізу є зовнішні фактори внаслідок скрутного або відсутності їх кількісного виразу.

Однак успішна реалізація перерахованих принципів можлива лише за умови, що очікування інвесторів, власників, клієнтів, постачальників, кредиторів підприємства, тобто всіх суб'єктів її фінансових відносин, будуть позитивними.

Таблиця 3.1

Інтегрована система управління фінансовою стійкістю ТОВ «МКМ ВОСТОК» в контексті ЕВМ				
1-й блок		2-й блок		3-й блок
Канали комунікації, що формують очікування		Фактори, що впливають на фінансову стійкість підприємства		Показники ефективності управління фінансової стійкістю підприємства
зовнішні	внутрішні	зовнішні	внутрішні	
Користувачі, безпосередньо зацікавлені в діяльності підприємства: власники (якщо вони безпосередньо не	Управлінський персонал (топ-менеджери) підприємства	Загальна стабільність, фаза економічного циклу, рівень, динаміка, коливання платоспроможного попиту,	Галузь господарюючого суб'єкта, асортимент продукції, що випускається, товарів, послуг і їх частка в	ЕВМ (різниця між фактичної економічної прибутком і очікуваної економічної прибутком).

керують підприємством); кредитори; постачальники, покупці; податкові органи; службовці та інші користувачі зовнішньої інформації, що захищають інтереси користувачів, безпосередньо зацікавлених в діяльності підприємства; аудиторські служби; консалтингові фірми; законодавчі органи; статистичні органи; засоби масової інформації, що роблять економічні огляди, і ін.		конкуренція на ринку, банкрутство боржників, неплатежі, темпи інфляції, зміна курсу валют, податкова, кредитно-фінансова, облікова і інвестиційна політика	платоспроможному попиту, склад, структура майна, розмір, склад, структура фінансових ресурсів (в тому числі структура запозичень, вартість позикового відсотка), динаміка і структура витрат в порівняно з доходами, власний оборотний капітал і ін.	Диференціал EVA. Рівень фінансової автономії. Плече фінансового важеля (рівень фінансового левериджу)
---	--	--	--	---

Управління фінансовою стійкістю ТОВ «МКМ ВОСТОК» на основі очікувань можна представити у вигляді трьох блоків, як це представлено в таблиці 3.1, логічно пов'язаних між собою і формують інтегровану систему фінансового менеджменту. ЕВМ відрізняється від інших управлінських концепцій тим, що вважає перевищення фактичної ефективності над очікуваною головним фактором створення вартості для акціонерів.

Застосування підходу, заснованого на очікуваннях, до управління фінансовою стійкістю дозволить ТОВ «МКМ ВОСТОК» зв'язати ефективність управління фінансовою стійкістю в короткостроковому періоді в залежності від факторів, що впливають на її рівень, і забезпечення фінансової стійкості в довгостроковому періоді, оцінену з урахуванням мінливих очікувань. Також важливим інструментом управління фінансовою стійкістю для розглянутого підприємства є формування збалансованої системи показників, що дозволяють управляти фінансовою стійкістю.

3.2. Державна стратегія щодо забезпечення та реалізації механізму управління фінансової безпекою України

В умовах глобалізаційних тенденцій особливого значення набувають питання управління фінансовою безпекою держави. Це відбувається тому, що такі зовнішні фактори як глобалізація та зростаюча конкуренція змушує вільних економічних суб'єктів агресивно шукати нові ніші, неохоплених ринки. Транснаціональні корпорації та індивідуальні міжнародні фінансові гравці в цих умовах все більше уваги звертають на країни третього світу, і країни, що розвиваються. У пошуках швидких надприбутків за рахунок агресивної фінансової політики вони своїми діями створюють загрози і завдають відчутної шкоди фінансовим системам держав. Світова фінансова криза - яскравий тому приклад. Україна, зрозуміло, не є винятком з цього правила. Крім того, для України характерно, що внутрішній фінансовий ринок знаходиться в стадії реформування, зазнає докорінних змін, що також не може не впливати на економічну безпеку країни.

Сукупна дія зазначених чинників на економіку держави, поряд з деякими позитивним ефектом, має і зворотний - негативний. Він призводить до дестабілізації економічної системи в цілому, уповільнення темпів економічного зростання, змушує вдаватися до державного втручання в економічний механізм. Формування стратегії забезпечення управління фінансової безпекою країни в цих умовах неможливо без безперервного аналізу великої кількості економічної інформації в динаміці. Це зумовлює необхідність застосування економіко-математичних методів і моделей для оцінки та аналізу поточної ситуації, формування можливих сценаріїв її майбутнього розвитку і визначення коригувальних впливів [59].

На сьогоднішній день компоненти фінансової безпеки держави (ФБД), є домінантним джерелом загроз. До таких компонентів належать, перш за все, фінансова безпека фондового ринку, безпека банківської системи, безпека ринку страхових послуг. Ще не досліджений вплив цих компонент на

підсистеми ФБД, слабо порушені питання сценарного моделювання наслідків рішень, що приймаються в системі ФБД.

Основою для формування модельного базису (механізму) оцінки, аналізу і прогнозування УФБД повинні стати наступні концептуальні положення:

Положення 1. Про формування понятійного апарату. Під фінансовою безпекою держави розуміється складна динамічна система, яка забезпечує стійке функціонування і розвиток фінансової сфери економіки за допомогою своєчасної мобілізації і найбільш раціонального використання ресурсів в умовах дії зовнішніх і внутрішніх загроз.

Загроза фінансової безпеки трактується як негативна тенденція або явище, яке виникає у внутрішньому або зовнішньому контурі системи і потенційно може привести до втрати безпеки.

Під механізмом управління фінансовою безпекою держави розуміється сукупність конкретних дій суб'єктів безпеки за допомогою спеціальних методів, засобів і важелів, які сприяють виявленню, попередженню і ліквідації реальних і потенційних загроз фінансовій безпеці держави.

Положення 2. Про структурні складові ФБД. Проведений аналіз дозволив виділити наступні основні підсистеми фінансової системи держави: грошова, бюджетна, кредитна, податкова і валютна. Очевидно, що стан кожної з цих підсистем відчутно впливає на стан ФБД. В контексті дослідження ФБД виділяються наступні структурні складові цих підсистем (рис. 3.1):

- ✓ інфляційна безпека;
- ✓ валютна безпека;
- ✓ бюджетна безпека;
- ✓ боргова безпека;
- ✓ інвестиційна безпека;
- ✓ безпека банківської системи;
- ✓ безпека ринку страхових послуг і фінансова безпека фондового ринку.

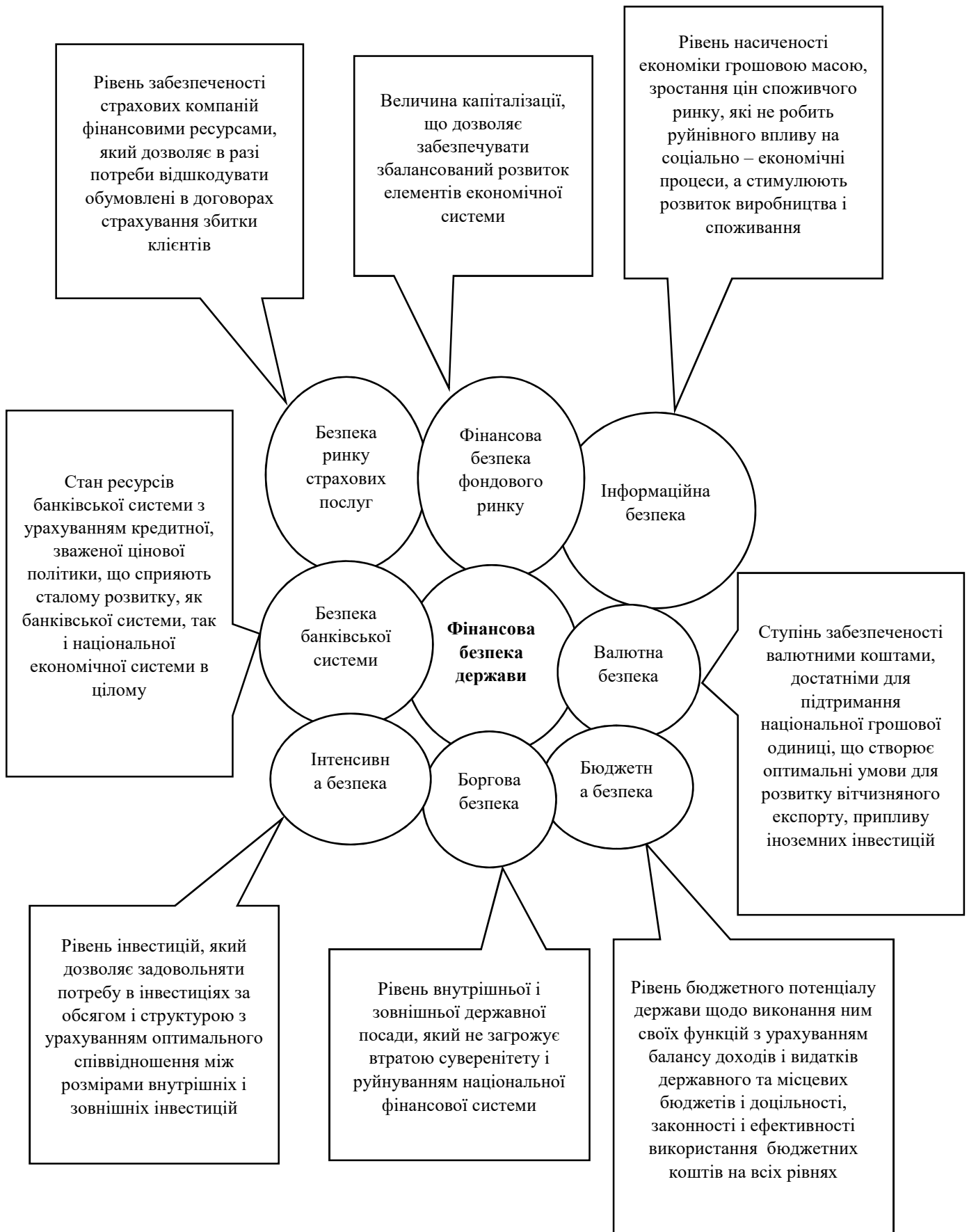

Рис. 3.1 Структурні складові фінансової безпеки держави

Проведений аналіз показав, що кількість необхідних для моніторингу фінансової ситуації індикаторів у різних авторів коливається від декількох до кількох десятків натуральних (не агрегованих) одиниць. Проте, можна виділити універсальні групи, які є відображенням основних структурних складових системи. Базова система індикаторів ФБД включає:

- ✓ макрофінансові індикатори;
- ✓ індикатори, які характеризують співвідношення заощаджень та інвестицій в економіці;
- ✓ індикатори безпеки банківської діяльності;
- ✓ індикатори стану фінансових ринків;
- ✓ цінові індикатори.

При формуванні системи діагностичних індикаторів ФБД враховуються такі вимоги:

- ✓ отримана статистика повинна бути достовірною;
- ✓ дані повинні фіксуватися з встановленою періодичністю (місяць, квартал, рік);
- ✓ діагностичні індикатори повинні бути взаємно виключають і спільно вичерпними;
- ✓ значення індикаторів повинні бути унормовані і при необхідності узагальнені.

Положення 4. Про засади управління ФБД. Фінансова система характеризується зростанням рівня невизначеності середовища. Зміни середовища призводять до необхідності побудови систем фінансового управління з урахуванням вимог динамічної стійкості, надійності функціонування і т. д. Ці вимоги можуть бути враховані при розробці системи управління ФБГ, основними принципами якої є:

- ✓ фінансова незалежність, особливо щодо контролю (моніторингу) стану фінансових ресурсів і фінансової системи держави;

- ✓ повнота, цілісність, стабільність і стійкий збалансоване зростання фінансової системи, згладжування дії факторів потенційної небезпеки (зовнішніх і внутрішніх загроз);

- ✓ постійна взаємодія органів державної влади щодо реалізації стратегії забезпечення ФБГ (оперативне взаємне інформування та узгодженість дій);

- ✓ інтеграція з міжнародними системами безпеки;

- ✓ здатність до саморозвитку і прогресу, особливо в частині інвестиційно-інноваційного клімату в державі.

Положення 5. Про пріоритетні завдання управління ФБД. Аналіз динаміки індикаторів ФБД, а також існуючих механізмів її забезпечення, дозволив виділити наступні пріоритетні завдання управління ФБД:

- ✓ активізація інвестиційного процесу;

- ✓ стимулювання припливу приватних інвестицій в найбільш ефективні проекти;

- ✓ здійснення жорсткої податкової політики;

- ✓ реалізація заходів щодо зміцнення національної валюти;

- ✓ державне регулювання зовнішньоекономічних відносин;

- ✓ зміцнення позицій на внутрішньому економічному просторі країни, в тому числі на базі формування ефективних фінансових підсистем регіонів;

- ✓ забезпечення фінансової самостійності рішень при виході на світовий ринок.

Положення 6. Про формування контуру попереджувального управління.

Управління ФБД має базуватися на антисипативному підході. Тобто система повинна бути орієнтована не тільки на швидке реагування на зміни, які вже відбулися в реальності, а й формування реакцій на основі стохастичною, ймовірнісної інформації, отриманої з прогнозів, сценарного прогнозування, «випереджаючого» дійсність.

Випереджаюче управління в складних економічних системах передбачає здатність системи змінювати структуру відповідно до нових завдань і умов функціонування; здатність забезпечити фінансовими, матеріальними та іншими ресурсами необхідні зміни; наявність бази рішень або моделі і механізму синтезу рішень, адекватних умовам, які виникають; підпорядкованість управлінських рішень єдиної мети функціонування економічної системи.

Контур підсистеми управління фінансовою безпекою (СУФБ) в системі управління фінансовою сферою (СУФС) виділено на рис. 3.2.

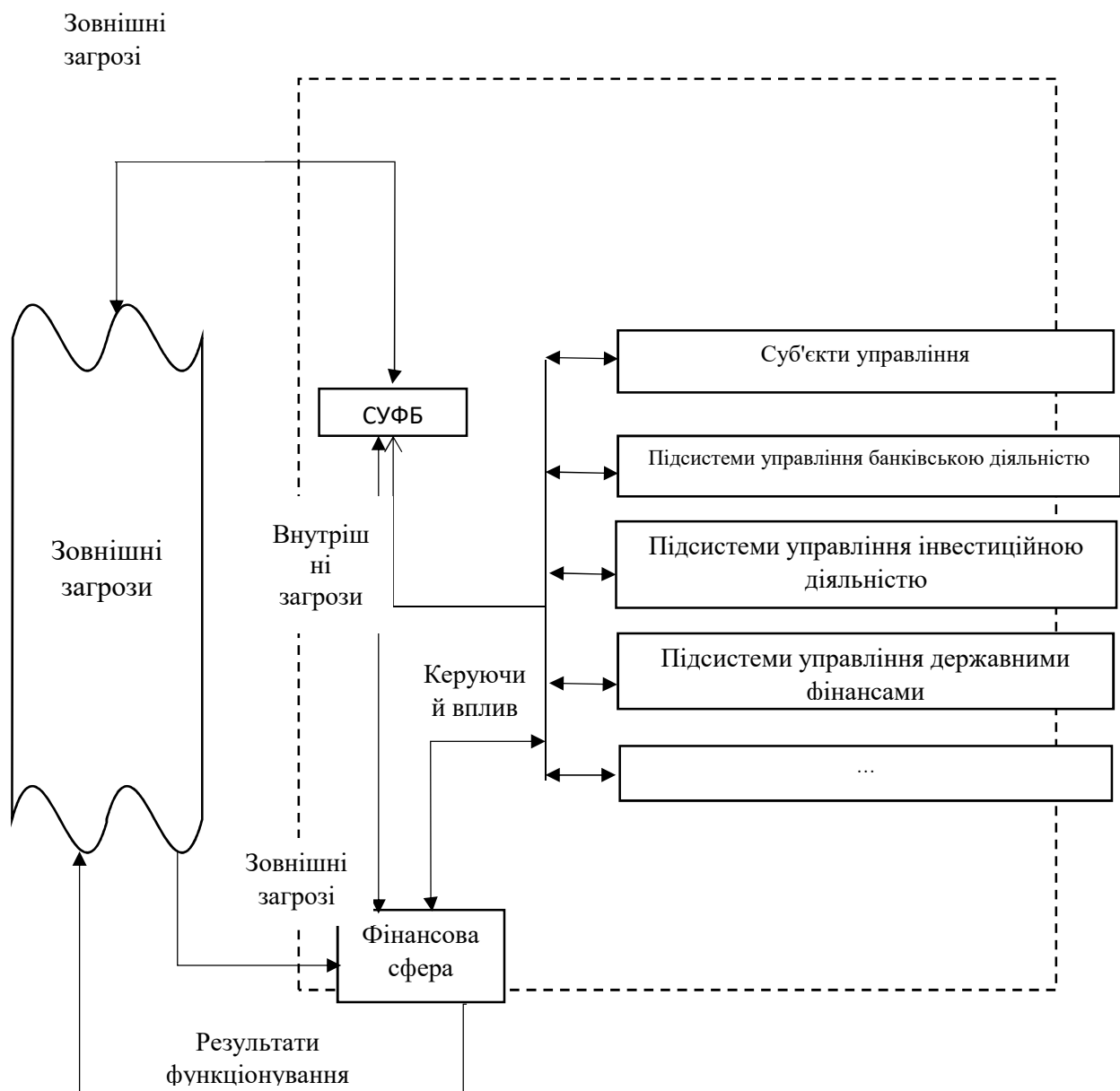

Рис. 3.2 Схема системи управління фінансовою сферою (СУФС)

Під суб'єктами управління фінансовою безпекою розуміється держава в особі законодавчих, виконавчих і судових органів (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада з національної безпеки, Міністерство фінансів України, Служба безпеки України, Державне казначейство, Державна контрольно-ревізійна служба, Державна податкова адміністрація і т. д.), установи фінансово-кредитної сфери (Національний банк України, банки, страхові компанії, фондові біржі, інвестиційні фонди і компанії та т. д.).

Положення 7. Про адаптивних властивостях системи ФБД. З огляду на складність системи ФБД, слід наголосити на необхідності підвищення адаптивних властивостей системи. Іншими словами, управлінські впливи в системі можуть змінюватися в залежності від ситуації в зовнішньому і внутрішньому контурах системи. В силу цього пропонована структура модельного базису системи повинна включати:

- 1) блок оцінки поточного стану системи;
- 2) блок прогнозу стану системи;
- 3) блок ідентифікації її майбутнього стану за даними прогнозу на базі сценарного підходу;
- 4) блок прийняття рішень на основі прогнозованої траєкторії системи внаслідок управлінських впливів.

Перший блок включає комплекс моделей, який дає можливість сформувати систему діагностичних показників ФБД, здійснити просторово-динамічну оцінку рівня ФБД, визначити діагностичні класи станів ФБД.

Формування системи діагностичних показників має на увазі вибір найбільш значущих індикаторів стану ФБД, які дають можливість провести діагностику фінансової ситуації, визначити напрямки оптимізації стратегічних нормативів ФБД. Пропонована модель оцінки інформативності показників заснована на синтезі методів багатовимірного аналізу та теорії нечіткої логіки.

Просторово-динамічна оцінка рівня фінансової безпеки здійснюється на основі моделей панельних даних.

Під діагностичним класом станів ФБД розуміється сукупність однорідних за своїми характеристиками станів фінансової системи, що дозволяють здійснити вибір диференційованих стратегій попередження і ліквідації загроз. Для формування діагностичних класів використовуються методи кластерного аналізу.

Другий блок містить моделі, що дозволяють сформувати генетичний прогноз. В основі моделей цього блоку лежить сценарний підхід, який дає можливість досліджувати і прогнозувати поведінку суперечливих гетерогенних систем і процесів, здійснювати побудову не окремих траєкторій розвитку, а великого спектра варіантів для оцінки впливу найрізноманітніших факторів. Адекватним інструментом реалізації сценарного підходу виступає імітаційне моделювання, що забезпечує можливості експериментування з прогнозним фоном. В якості базової концепції при моделюванні розглядається метод системної динаміки, за допомогою якого можна врахувати всі структурні взаємозв'язку між змінними і тимчасові аспекти трансформацій.

Для оцінки узгодженості прогнозів використовуються векторні авторегресійні моделі. Вибір даного класу моделей пояснюється наступним: векторні авторегресійні моделі дають можливість розробляти середньострокові прогнози, які використовуються в процесі моніторингу реалізації стратегії забезпечення фінансової безпеки; одночасно моделювати декількох взаємопов'язаних часових рядів; проводити якісну економічну інтерпретацію взаємозв'язків між досліджуваними індикаторами.

Третій блок містить моделі, на основі яких здійснюється розпізнавання діагностичних класів станів ФБД. Для побудови моделей цього блоку застосовуються дерева класифікацій.

Четвертий блок включає моделі, за допомогою яких розробляється спектр стратегій забезпечення фінансової безпеки і оцінюються наслідки їх реалізації. В основі даного блоку лежать сценарні моделі, генетичні алгоритми.

Таким чином, реалізація концептуальних положень в системі управління ФБД дає можливість сформувати випереджаючі індекси розвитку, за допомогою яких досліджуються передумови кризових явищ у фінансовій сфері економіки, їх глибина і масштаб, здійснюється вибір превентивних стратегічних заходів, спрямованих на нейтралізацію загроз фінансової безпеки. Запропонований концептуальний підхід є базою для розробки системи управління ФБГ з урахуванням як економічної ситуації всередині країни, так і міждержавних (блокових, світових) трендів, що дозволить підвищити якість прийнятих рішень за рахунок застосування сценарних прогнозів розвитку ситуації.

Висновки до розділу 3

Таким чином, фінансова стійкість є складовою частиною фінансової безпеки підприємства, її основою і визначальним фактором. В умовах глобалізації економічного простору в суспільстві проблема управління фінансовою стійкістю підприємства набула пріоритетного характеру. Вирішення цієї проблеми настійно вимагає вдосконалення системи управління фінансовою стійкістю підприємства, що дозволяє забезпечити ефективне управління всім підприємством.

Механізм управління фінансовою стійкістю має на увазі створення ефективної схеми її моніторингу, яка повинна включати комплекс заходів, диференційованих за стадіями життєвого циклу підприємства і пов'язаних з визначенням цілей і завдань проведення моніторингу, зі збором і підготовкою вихідної інформації, аналізом фінансової стійкості з використанням різних методів, здійсненням прогнозування фінансової стійкості, а також контролем отриманих результатів та їх архівуванням для подальших досліджень.

В результаті дослідження виявлено, що посилення впливу очікувань або перспектив у розвитку бізнесу на фінансові результати, підвищення чутливості бізнесу до змін у зовнішньому середовищі внаслідок глобалізації економічного простору в комплексі зумовлюють необхідність розвитку нової парадигми управління фінансами комерційної організації. Широке поширення набуло використання в сучасній фінансовій теорії інструментарію класичного стратегічного менеджменту. Виявлено, що найбільш перспективним у даний час є розвиток теорії фінансового менеджменту в контексті менеджменту на основі очікувань

Таким чином, для ТОВ «МКМ ВОСТОК» управління фінансовою стійкістю в контексті менеджменту, заснованого на очікуваннях, має виходити з таких принципів: гнучкості, варіантності (поліелементних), збалансованості результатів, динамічного різноманіття структури капіталу, невизначеності.

Від так, застосування підходу, заснованого на очікуваннях, до управління фінансовою стійкістю дозволив ТОВ «МКМ ВОСТОК» зв'язати ефективність управління фінансовою стійкістю в короткостроковому періоді в залежності від факторів, що впливають на її рівень, і забезпечення фінансової стійкості в довгостроковому періоді, оцінену з урахуванням мінливих очікувань. Також важливим інструментом управління фінансовою стійкістю для розглянутого підприємства є формування збалансованої системи показників, що дозволяють управляти фінансовою стійкістю.

Важливим є те, що в умовах глобалізаційних тенденцій особливого значення набувають питання управління фінансовою безпекою держави. Отже, реалізація концептуальних положень в системі управління фінансовою безпекою держави дає можливість сформувати випереджаючі індекси розвитку, за допомогою яких досліджуються передумови кризових явищ у фінансовій сфері економіки, їх глибина і масштаб, здійснюється вибір превентивних стратегічних заходів, спрямованих на нейтралізацію загроз фінансової безпеки.

Запропонований у дослідженні концептуальний підхід є базою для розробки системи управління фінансовою безпекою держави з урахуванням як економічної ситуації всередині країни, так і міждержавних (блокових, світових) трендів, що дозволить підвищити якість прийнятих рішень за рахунок застосування сценарних прогнозів розвитку ситуації.

ВИСНОВКИ

Отже, фінансова безпека держави - це специфічний вид суспільно-економічних відносин, які виникають між державою та суб'єктами соціально-економічних відносин з метою забезпечення ефективного функціонування національної економічної системи та економічного зростання.

Фінансова безпека є багатограним, багатоаспектним, системним явищем. Як система вона складається з великої кількості елементів, має ієрархію рівнів організації, здатна генерувати в процесі розвитку нові рівні, при цьому новий рівень впливає на попередні рівні, перебудовує їх, в результаті чого система отримує нову цілісність. Як механізм, фінансова безпека передбачає організацію діяльності держави і суспільства для ухвалення і реалізації рішень з питань національної безпеки з урахуванням концептуальних, організаційних і ресурсних аспектів формування і ефективного функціонування системи забезпечення національної економіки.

Фінансова безпека є системою з багатьма рівнями, що також налічує утворені підсистеми, кожна з яких має власну структуру і логіку розвитку. Складність, комплексність самого явища фінансової безпеки уможливорює в понятійному плані характеризувати його лише завдяки системному методу, в узагальнюючому вигляді з можливим виділенням найважливіших елементів цієї системи в конкретному вираженні.

Сучасна парадигма управління фінансовою безпекою – складне і багатостороннє явище, яке передбачає здатність економічної системи держави не тільки витримувати, адаптуватися, але і відновлюватися після зовнішніх негативних впливів. Вона виявляється під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Зовнішні фактори впливають на фінансову безпеку через такі канали взаємодії в світовій економіці, як зовнішня торгівля, іноземні інвестиції та кредити. У природно-екологічному, соціально-демографічному, фінансово-виробничому, політико-правовому та інфраструктурному середовищах

формується внутрішні чинники, які також визначають рівень стійкості фінансової безпеки до зовнішніх негативних впливів.

Незважаючи на окреслення основних шляхів приєднання до глобальної системи міжнародних стандартів нормативно правового забезпечення фінансової безпеки, національні стандарти – вимагають удосконалення. Посилення методологічних засад в забезпеченні фінансової безпеки має відбуватися напрямом модернізації діючих та створення оновлених державних інститутів, які забезпечуватимуть підвищення продуктивність праці на якісно новій основі та економічне зростання.

Фінансова стійкість є складовою частиною фінансової безпеки підприємства, її основою і визначальним фактором. В умовах глобалізації економічного простору в суспільстві проблема управління фінансовою стійкістю підприємства набула пріоритетного характеру. Вирішення цієї проблеми настійно вимагає вдосконалення системи управління фінансовою стійкістю підприємства, що дозволяє забезпечити ефективне управління всім підприємством.

Механізм управління фінансовою стійкістю має на увазі створення ефективної схеми її моніторингу, яка повинна включати комплекс заходів, диференційованих за стадіями життєвого циклу підприємства і пов'язаних з визначенням цілей і завдань проведення моніторингу, зі збором і підготовкою вихідної інформації, аналізом фінансової стійкості з використанням різних методів, здійсненням прогнозування фінансової стійкості, а також контролем отриманих результатів та їх архівуванням для подальших досліджень.

В результаті дослідження виявлено, що посилення впливу очікувань або перспектив у розвитку бізнесу на фінансові результати, підвищення чутливості бізнесу до змін у зовнішньому середовищі внаслідок глобалізації економічного простору в комплексі зумовлюють необхідність розвитку нової парадигми управління фінансами комерційної організацією. Широке поширення набуло використання в сучасній фінансовій теорії інструментарію класичного стратегічного менеджменту. Виявлено, що найбільш

перспективним у даний час є розвиток теорії фінансового менеджменту в контексті менеджменту на основі очікувань

Таким чином, для ТОВ «МКМ ВОСТОК» управління фінансовою стійкістю в контексті менеджменту, заснованого на очікуваннях, має виходити з таких принципів: гнучкості, варіантності (поліелементних), збалансованості результатів, динамічного різноманіття структури капіталу, невизначеності.

Від так, застосування підходу, заснованого на очікуваннях, до управління фінансовою стійкістю дозволив ТОВ «МКМ ВОСТОК» зв'язати ефективність управління фінансовою стійкістю в короткостроковому періоді в залежності від факторів, що впливають на її рівень, і забезпечення фінансової стійкості в довгостроковому періоді, оцінену з урахуванням мінливих очікувань. Також важливим інструментом управління фінансовою стійкістю для розглянутого підприємства є формування збалансованої системи показників, що дозволяють управляти фінансовою стійкістю.

Важливим є те, що в умовах глобалізаційних тенденцій особливого значення набувають питання управління фінансовою безпекою держави. Отже, реалізація концептуальних положень в системі управління фінансовою безпекою держави дає можливість сформувати випереджаючі індекси розвитку, за допомогою яких досліджуються передумови кризових явищ у фінансовій сфері економіки, їх глибина і масштаб, здійснюється вибір превентивних стратегічних заходів, спрямованих на нейтралізацію загроз фінансової безпеки.

Запропонований у дослідженні концептуальний підхід є базою для розробки системи управління фінансовою безпекою держави з урахуванням як економічної ситуації всередині країни, так і міждержавних (блокових, світових) трендів, що дозволить підвищити якість прийнятих рішень за рахунок застосування сценарних прогнозів розвитку ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз сучасних тенденцій розвитку економік провідних країн світу і ризиків, пов'язаних з російсько-українським конфліктом. URL: Режим доступу: <http://bintel.com.ua/uk/article/ekonom-mira/>
2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). К.: КНТЕУ, 2004. 760 с.
3. Белінська Я. В., Биховченко В. П. Фінансова стабільність: сутність та напрями забезпечення. *Стратегічні пріоритети*. 2010. № 4 (17). С. 57-67.
4. Береславська О. І. Реформування фінансового сектору України в контексті антикризового регулювання. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 4(59) . 2012. С. 61-66.
5. Белова І. В. Визначення фінансової стабільності України. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 7. С. 25-31.
6. Буравльов В.П. Динаміка розвитку системи національної безпеки країни. *Стратегічна панорама*. 2006. № 3. С. 35-41.
7. Варваренко Г. О. Сінельнік В. В. До питання визначення поняття «фінансова стабільність». *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. № 1. 2009. С.52-61.
8. Варналій З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: [монографія]. К.: Знання України, 2011. 299 с.
9. Василик О. Мочерний С. Фінансова безпека . *Економічна енциклопедія: У 3 т. Т.3*. К.: Вид.центр “Академія”. – 2002. – 952 с.
10. Власюк О. Світова фінансово-економічна криза: виклики національній економіці і стратегія подолання. *Стратегічна панорама*. 2009. № 1. С.24-30.
11. Гапонюк О. І. Фінансова безпека держави та шляхи її забезпечення. *Вісник Приазовського державного технічного університету : зб. наукових праць*. ПДТУ: Маріуполь, 2014. Вип. 27. С. 81-87. – (Серія : Економічні науки).

12. Державна служба статистики України: Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Довідка про стан та перспективи співробітництва України з МВФ. Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/2932.htm>.
14. Доклад по вопросам глобальной финансовой стабильности. Режим доступу: <http://www.imf.org>
15. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. К.: Знання, 2009. 647 с.
16. Єгорова О. В., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник Ю. М. Економічний аналіз: навч. посіб. Полтава : РВВД ПДАА, 2018. 290 с.
17. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. К. : КНТЕУ, 2001. 309 с.
18. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека. *Віче*. 1998. №11. С. 61 – 73.
19. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: моногр. К.: НІСД, 2003. 368 с.
20. Забезпечення фінансової стабільності в Україні в умовах посткризової економіки. К. : НІСД, 2011. 38 с.
21. Зачосова Н.В. Формування стратегії фінансової безпеки України для потреб забезпечення економічної безпеки національної економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 26. С. 58–62.
22. Зверук Л. А. Фінансова безпека – основа стабільного розвитку України. *Бізнес Інформ* 2016. № 7. С. 131-135. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_7_21
23. Індикатори фінансової стійкості. Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44575.
24. Калантай А. М. Роль і місце фінансової безпеки в контексті національних інтересів. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. №1. С. 143 – 153.

25. Калач Г. Фінансова безпека держави в умовах глобалізації. *Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України*. – 2004. Вип. 4(26). С. 115 – 120.
26. Каллаур П. В. Концепт «финансовая стабильность». *Белорусский экономический журнал*. 2007. №1. С. 25-37.
27. Клименко Т.В. Основні елементи механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Т.В. Клименко // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2011. – № 4 (58). – С. 340-343.
28. Коваль О.А. Фінансова безпека держави та шляхи її забезпечення. *Тиждень науки : матеріали наук.-практ. конф.* Запоріжжя, 2018. С. 34-42.
29. Ковальчук А.Ю. Система сучасних принципів механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Вісник Запорізького національного університету*. Юридичні науки. 2017. № 1. С. 62–69.
30. Колобов Ю. В. Основні аспекти фінансової стабільності в сучасних умовах. *Фінансово - кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Випуск 1(12). 2012. С. 11-17.
31. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Постанова правління Національного банку України від 18 червня 2015 року № 391]. Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.
32. Конституція України, Закон №254 к/96 – ВР від 28.06.1996 року. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EА%2F96-%E2%F0>.
33. Корнеєв В. В. Антикризіві інструменти фінансової стабілізації. *Економіка України*. 2009.№12. С. 22-34.
34. Кравчук Н. Я. Фінансова безпека держави: реальність і доцільність в умовах глобалізації. *Вісник Тернопільського академії народного господарства*. 2000. Вип. 9. С. 121 – 126.

35. Кулінська А.В. Обставини, які впливають на зміцнення системи національної фінансової безпеки України. *Економічний простір*. 2015. № 104. С. 92–101.
36. Кулінська А.В. Управління національною безпекою як основою забезпечення сталого розвитку національного господарств. *Економічний форум*. 2016. № 1. С. 20-26.
37. Лазня А. Науково-методичні підходи до визначення та вибору індикаторів фінансової стабільності банківської системи. *Фінансовий простір*. 2014. №1. С. 83-91.
38. Лисенко Ж. П. Оцінювання фінансової стабільності України в умовах євроінтеграційних процесів. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2014. № 3. С. 216-223.
39. Лисенко Р. Обґрунтування методичних підходів до оцінки стійкості фінансової системи. К. : НБУ, Центр наук. досліджень. - 2006. – 162 с.
40. Луцик-Дубова Т.О. Система індикаторів фінансової безпеки держави. *Наука й економіка*. 2013. Вип. 3. С. 22–28.
41. Лютий І.О. Вплив держави на ринок фінансового капіталу України / І.О. Лютий, Н.В. Дрозд // *Фінанси України*. – 2010. – № 8 (177). – С. 63-72.
42. Маринич Т. О. Компаративний аналіз індикаторів фінансової стабільності України. Режим доступу: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/3582/1/5_2.pdf
43. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Затверджено наказом Міністерства економіки України від 2 березня 2007 року №60. Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738.
44. Міщенко В. І. Взаємодія органів державного управління як фактор подолання фінансової кризи. *Фінанси України*. 2009. № 1. С. 50-57.
45. Момотюк Л. Є. Теоретичні підходи до статистичної оцінки фінансової стабільності держави. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси,*

право. 2013. № 4. С. 94-99.

46. Мунтіян В. І. Економічна безпека України. К.: КВІЦ, 1999. 463 с.

47. Мусієць Т. В. Індикатори фінансової стабільності країн світу. *Інтелект XXI*. 2014. № 1. С. 16-27.

48. Мярковський А. І. Перспективи вдосконалення фінансового регулювання в Україні: глобальні виклики. *Фінанси України*. 2014. № 5. С. 7-19.

49. Наконечна Н. В. Тенденції індикаторів фінансової безпеки України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21. 9. С. 295 – 300.

50. Науменкова С. В. Розвиток фінансового сектору України в умовах формування нової фінансової архітектури: [монографія]. К.: Університет банківської справи НБУ, 2009. 384 с.

51. Новікова К. Аналіз сучасного стану фінансової безпеки держави в умовах хаотично структурованої економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 3. 2015. С.747-752

52. Пойда-Носик Н.Н. Використання системного підходу в управлінні фінансовою безпекою підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2011. Спецвип. 33. Ч. 3. С. 158–163.

53. Показники банківської системи. Національний банк України. 2019. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593 (дата звернення: 30.04.2019).

54. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (дата звернення: 26.04.2019).

55. Про Раду з фінансової стабільності [Указ Президента України від 24 березня 2015 року №170/2015]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/170/2015>.

56. Рекуненко І.І., Бочкарьова Т.О., Кононенко С.В. Оцінка рівня фінансової безпеки України. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 40. С. 211–216. URL: 40.pdf (bses.in.ua)
57. Сапачук Ю. Теоретико-методологічна основа фінансової стабільності. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
58. Сапачук Ю. Теоретико-методологічна основа фінансової стабільності. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
59. Соловійов В. І. Фінансова безпека як основоположний фактор незалежності держави. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2011. №3(15). С. 149 – 152.
60. Стан державного боргу України. Міністерство фінансів України. 2019. URL: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/archive/main?&cat_id=43000&stind=11 (дата звернення: 28.04.2019).
61. Статистична інформація. Державна служба статистики України. 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 28.04.2019).
62. Стукало Н. В. Проблеми фінансової безпеки держави в умовах глобалізації. *Економічна безпека держави в умовах інтеграції до світового співтовариства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Д.: Академія митної служби України, 2005. С. 302-303.
63. Фінанси підприємства: планування та управління у виробничій сфері [текст]: навч. посіб. / Г. І. Базецька, Л. Г. Суботовська, Ю. В. Ткаченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2012. – 292 с.
64. Фінансова звітність ТОВ «МКМ ВОСТОК» за 2016-2018 рр.
65. Чернодід І. С. Економічна безпека як категорія економічної теорії. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. №11(29). С. 13 – 20.
66. Шевчун В. И. К вопросу формирования условий обеспечения финансовой безопасности организации. *Аудит и финансовый анализ*. № 5. 2012. С.420-423
67. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія. К., 1997. – 143 с.

ДОДАТОК А

Розрахунок показників фінансової незалежності та стійкості

ТОВ «МКМ Восток»

Показники	Рекомендоване значення	На початок року 2016	На кінець року 2016	Зміни
ПОЧАТКОВІ ДАНІ				
1 Власний капітал (з уточненою оцінкою), тис.грн.		274	295	107,66
2 Позиковий капітал (з уточненою оцінкою), тис.грн.	-	1261	3063	242,9
3 Позикові джерела формування запасів:		-	-	-
а) позики і кредити, тис.грн.		-	-	-
б)заборгованість перед постачальниками та підрядниками, тис.грн.		-	-	-
в) отримані аванси, тис.грн.		-	-	-
Разом: (а) + (б) + (в), тис.грн.		-	-	-
РОЗРАХУНОК КОЕФІЦІЄНТІВ				
4 Коеф. автономії (загальної фінансової незалежності),% (стр.1 табл. / разом пасив балансу * 100)	> 50 %	17,9	8,8	-9,1
5 Коеф. співвідношення позикових і власних коштів,% (стор.2 табл. / стр.1 табл. * 100)	< 100 %	460,2	1038,3	+578,1
6 Джерела власних. коштів в обороті (влас. оборотний капітал), тис. грн. (Стр.1300 - стр.1100 балансу)	-	2210	3319	+150,18
7 Коеф. забезпеченості власн. оборотними засобами,% (стр.6 табл. / стр.1200 балансу * 100)	> 10 %	149,4	389,5	+ 260,72
8 Коеф. забезпеченості власн. оборотними засобами,% (стр.6 табл. / стр.1200 балансу * 100)	> 50 %	17,07	205	+ 1200
9 Коеф. забезпеченості запасів усіма нормальними джерелами їх формування,% (стор. 3 + стор.6 табл.) / стр.1210 балансу * 100	> 100 %	83,54	1298,42	+1554,24
10 Коеф. маневр-ті (мобільності) собств. капіталу,% (стр.6 табл. /стр.1300 балансу * 100)	> 30 %	100	100	+100
11 Коефіцієнт імобілізації,% (стр.1100 балансу / стр.1300 балансу * 100)	< 70 %	0,045	0,03	-0,015

ДОДАТОК Б

Визначення типу фінансової стійкості ТОВ «МКМ Восток»

№	Показники	На кінець 2014,	На кінець 2015,	На кінець 2016,
		тис.грн.	тис.грн.	тис.грн.
1	Джерела власних коштів	130	49	249
2	Основні засоби та інші необоротні активи	700	731	2 467
3	Наявність власних оборотних коштів (стор. 1 - стор. 2)	-570	- 682	- 2 218
4	Довгострокові кредити і позикові кошти			-
5	Наявність власних і позикових джерел формування запасів і витрат	-570	- 682	- 2 218
6	Короткострокові кредити і позикові кошти	1785	2 161	3 063
7	Загальна величина основних джерел формування запасів і витрат	1 015	1 479	845
8	Величина запасів і витрат	521	875	175
9	Надлишок (+) або недолік (-) власних оборотних коштів (стор. 3 - стор. 8)	-1 091	- 1 557	- 2 393
10	Надлишок (+) або недолік (-) власних і довгострокових позикових джерел формування запасів і витрат	-1 091	- 1 557	- 2 393
11	Надлишок (+) або недолік (-) загальної величини основних джерел формування запасів і витрат	494	604	670
12	Тип фінансової стійкості	нестійке фінансове	нестійке фінансове	нестійке фінансове

ДОДАТОК В

Розрахунок відносних показників фінансової стійкості ТОВ «МКМ Восток»

Коефіцієнти	Спосіб розрахунку	Нормативне обмеження	2014 р.	2015 р.	2016 р.
1. Концентрація власного капіталу	Власні джерела / Загальна величина джерел	$> 0,60$	0,96	0,76	0,74
2. Фінансування	Власні джерела / Позикові джерела	$> 1,00$	0,51	0,52	1,07
3. Концентрація позикового капіталу	Позикові джерела / загальна сума джерел	$< 0,40$	0,63	0,58	0,56
4. Фінансова стійкість	Власні джерела + Довгострокові позикові джерела / Загальна сума джерел оптим.	оптим. 0,8 - 0,9 тревож. $< 0,75$	0,32	0,3	0,28
5. Маневреність власного капіталу	Власні оборотні кошти / Власні джерела	$= 0,5$ оптимально	2,6	2,65	0,46
6. Забезпеченість витрат і запасів власними джерелами фінансування	Власні оборотні кошти / запаси і витрати	$> 0,6 - 0,8$	0,75	0,63	9,66
7. Співвідношення необоротних і оборотних активів	Необоротні активи / оборотні активи	-	0,38	0,49	2,89
8. Майно виробничого призначення	ОС + Кап.вл. + Запаси + Незав.стр. / Загальна вартість майна	$> 0,5$	0,69	0,6	0,78
9. Прогноз банкрутства	Власні оборотні кошти / Загальна сума джерел	-	0,32	0,3	0,6